

JAN OPIEŁKA
Wydział Teologiczny UO

Tożsamość uczniów. Kompozycja i interpretacja J 17,9-19 w świetle retoryki semickiej¹

The identity of disciples. The composition and interpretation of J 17,9-19 in the light of Semitic rhetoric

Abstract

The subject of this paper is finding foundations for the identity of the disciples of Christ in the Gospel in a world where all borders are getting blurred and where we need to show a clear image of a disciple of the Lord. This objective was achieved through the exegesis of John 17: 9-19 by using the biblical Semitic rhetoric and taking into account the latest literature on the subject of research.

The essential stages of this dissertation were: a delimitation of the analysed text, a description of the biblical context, the interpretation and the theological conclusions, all distributed in three chapters. In the beginning of the first chapter, the delimitation was discussed, to show the further and the closer context of John 17. Then, using a top-down analysis, the three units were separated: 1d-8, 9-19 and 20-26. The central unit (9-19), which expresses the prayer of the Son for his disciples, was chosen for the further part of the dissertation. Using a rhetorical analysis method the three parts was discovered (9-11c, 11d-13 and 14-19) which are composed in an ABA' structure. For each of them, the internal structure of the analysed fragment was described. This was necessary to carry out a correct interpretation.

In the second chapter, an interpretation of the individual parts of the text was conducted, proceeded by an analysis of the biblical context for each of them. This analysis showed the links between the studied pericope and the parable of the prodigal son (Luke 15: 31-32), or with the prayer "Our Father" (Matt 6: 9-13).

The third chapter, which consists of two paragraphs shows the composition of the whole rhetorical passage that leads to the theological conclusions. The structure shows that the essence of the message

---

¹ Artykuł jest zmodyfikowaną wersją pracy magisterskiej obronionej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego w 2017 r., napisanej pod kierunkiem dr. Wacława Borka.

of John 17: 9-19 is the love of the Father, which takes imperfect sons, so that they can become truly for themselves brothers.

Keywords: The Gospel of St. John, biblical Hebrew rhetoric, parallel structures, concentric structures, theological interpretation.

Abstrakt

Przedmiotem badań w niniejszym artykule jest poszukiwanie fundamentów tożsamości ucznia Chrystusa znajdujących się w Ewangelii, aby w obliczu świata, w którym wszelkie granice się rozmywają, na nowo pokazać wyraźne rysy ucznia Pana. Cel ten został zrealizowany poprzez egzegezę fragmentu 17. rozdziału Ewangelii według św. Jana (J 17,9-19) z wykorzystaniem biblijnej retoryki semickiej oraz z uwzględnieniem najnowszej literatury z zakresu przedmiotu badań.

Zasadnicze etapy pracy, którymi były: delimitacja badanego fragmentu, opis kontekstu biblijnego, interpretacja i wyciągnięcie wniosków teologicznych, zostały ujęte w trzech punktach.

Na początku pierwszego punktu omówiono delimitację, ukazując kontekst dalszy oraz bliższy dla J 17. Następnie z zastosowaniem analizy odgórnej wydzielono w nim trzy jednostki: ww. 1d-8, 9-19 i 20-26. Do dalszej pracy wybrano fragment środkowy (ww. 9-19), którego treścią jest modlitwa Syna za uczniów. Poprzez zastosowanie metody analizy retorycznej udało się w badanym tekście wyszczególnić trzy części (ww. 9-11c, 11d-13 oraz 14-19) ułożone koncentrycznie w schemacie ABA'. Dla każdej z nich została opisana struktura wewnętrzna, konieczna do przeprowadzenia właściwej interpretacji.

W punkcie drugim przeprowadzono interpretację poszczególnych części poprzedzoną analizą kontekstu biblijnego dla każdej z nich. Ta analiza pozwoliła m.in. zobaczyć powiązanie badanej perykopy z przypowieścią o synu marnotrawnym (Łk 15,31-32) oraz z modlitwą *Ojciec nasz* (Mt 6,9-13), a przez to dostrzec głębszy sens tekstu biblijnego.

Trzeci punkt, który składa się z dwóch podpunktów, pokazuje kompozycję retoryczną całego fragmentu, prowadzącą do wniosków teologicznych. Na jej podstawie pokazano, że istotą przesłania J 17,9-19 jest miłość Ojca, która przyjmuje niedoskonałych synów, aby ci mogli prawdziwie stać się dla siebie braćmi.

Słowa kluczowe: Ewangelia św. Jana, biblijna retoryka hebrajska, struktury paralelne, struktury koncentryczne, interpretacja teologiczna.

Wprowadzenie

Problemem badawczym niniejszego artykułu jest przebadanie Modlitwy arcykapłańskiej umieszczonej w 17. rozdziale Ewangelii Jana, aby wskazać jej wewnętrzną kompozycję, czyli wskazać na jeden główny temat. Wykorzystane zostaną narzędzia, jakimi posługuje się retoryka semicka.

Artykuł jest napisany na podstawie zasad wypracowanych przez analizę retoryczną. Chociaż dokument Papieskiej Komisji Biblijnej definiuje ją jako metodę², to jednak

² PAPIESKA KOMISJA BIBLIJNA, *Interpretacja Biblii w Kościele*, Warszawa 1999, s. 34–35.

prof. Roland Meynet, który od wielu lat ją rozwija, twierdzi, że jest ona jednym z etapów pracy egzegety³. Ma to swoje dalsze implikacje badawcze. O ile każdy badacz może wybrać jedną metodę pracy spośród wielu, o tyle postulat Meyneta wprowadza konieczność zastosowania analizy retorycznej w każdej rzetelnej egzegezie⁴. Z tego powodu zdecydowano się na wybór analizy retorycznej jako punktu wyjścia przy egzegezie J 17,9-19. Artykuł nie będzie się jednak koncentrował – na dalszym etapie – na klasycznej egzegezie ze względu na próbę uchwycenia nowości spojrzenia badawczego, jaką daje retoryka semicka. Stąd podtytuł: *Kompozycja i interpretacja J 17,9-19 w świetle retoryki semickiej*.

Cechą charakterystyczną J 17 jest wielość podejmowanych zagadnień⁵, spośród których czytelnik często nie potrafi wybrać przewodnich. Problemem badawczym artykułu jest fragment⁶ J 17,9-19, który ma strukturę wskazującą na jeden główny temat. Teza ta zostanie zweryfikowana poprzez opracowanie struktury retorycznej oraz przeprowadzenie na jej podstawie interpretacji badanego tekstu, a także poprzez sformułowanie wniosków teologicznych.

Dotychczas jedyną pozycją bibliograficzną, podejmującą temat wypracowania struktury retorycznej J 17, był artykuł Edwarda Malatesty z 1971 r.⁷ Jednak w 2016 r. w Rzymie została obroniona rozprawa doktorska pt. *Composition et interprétation de Jn 17. Fils dans le Fils*, której autorem jest Martin Nizigiyimana. Rzuciła ona nowe światło na badany fragment i pozwoliła dostrzec wiele nowych zależności. Jej wyniki zostaną cytowane w niniejszym artykule.

Dla czytelności wszystkich analiz zostanie wykorzystane tłumaczenie interlinearne, które zachowuje syntagmatykę grecką.

1. Delimitacja oraz struktura części w J 17,9-19

Pierwszym etapem jest określenie granic tekstu dla badanej jednostki. Za podstawę odgraniczenia nie może służyć znacznie później wprowadzony podział na rozdziały i wersety. Również podziały wprowadzone przez poszczególnych tłumaczy ksiąg nie mogą być do końca miarodajne. Niebywałą korzyścią, wynikającą z analizy retorycznej, jest podanie naukowych kryteriów wyznaczania granic jednostek tekstualnych, zaczynając od poziomów niższych (wyrazy, człony) po wyższe (sekwencje, sekcje)⁸. Jednak nigdy nie

³ R. MEYNET, *Język przypowieści biblijnych*, Kraków 2005, s. 75.

⁴ TENŻE, *Wprowadzenie do hebrajskiej retoryki biblijnej*, Kraków 2001, s. 6.

⁵ E. MALATESTA, *The Literary Structure of John 17*, „Biblica” 52 (1971), nr 2, s. 190–214.

⁶ Takie terminy, jak: sekwencja, fragment, część, urywek, segment, człon i wyraz, są konsekwentnie stosowane w pracy według definicji podanych w: http://www.retoricabiblicaesemita.org/Terminologia/140913_terminologia_pl.pdf, (07.02.2017).

⁷ Pełna lista pozycji bibliograficznych, analizujących wybrane fragmenty Pisma Świętego z zastosowaniem analizy retorycznej, znajduje się w: http://www.retoricabiblicaesemita.org/Bibliografie/Bibliography_by_books.pdf, (07.02.2017).

⁸ R. MEYNET, *Wprowadzenie do hebrajskiej retoryki biblijnej*, s. 195.

można być pewnym dokonanego podziału np. danej sekwencji, dopóki nie przebadana się sekwencji sąsiadujących, przechodząc przez poziomy wyższe, aż do uzyskania podziału całej księgi. Gdy chodzi o Ewangelię Janową, na chwilę obecną powstało kilka prac egzegetycznych podejmujących to zagadnienie, jednak nadal jest to niewystarczające. Dlatego w pracy nad delimitacją tekstu biblijnego wciąż jako podstawowe narzędzie uznaje się analizę kontekstualną, która za kryteria podziału podaje zmianę osób, miejsca, czasu, tematu, języka, stylu, słownictwa czy gatunku⁹. Pozwala ona na podstawie wyżej wymienionych kryteriów określić przybliżone granice badanej perykopy, które ostatecznie zweryfikuje analiza retoryczna.

1.1. Delimitacja kontekstualna J 17

Opisując strukturę czwartej Ewangelii, najczęściej przyjmuje się podział dokonany przez Dodda¹⁰, który dzieli ją na dwie zasadnicze części: księgę znaków (rozdziały 2–12) oraz księgę męki (rozdziały 13–20), poprzedzone wstępem (1,1-51). Księgę męki dzieli on jeszcze na dwa zespoły: przemówienie pożegnalne (13–17) oraz opis męki (18–20). Pozwala to zobaczyć, że J 17 poprzedzony jest serią mów Jezusa, których adresatami są uczniowie zgromadzeni w Wieczerniku. Natomiast po nim, od J 18, rozpoczyna się opis męki Chrystusa.

Analizując kontekst bliższy, łatwo można zauważyć granicę pomiędzy 17. i 18. rozdziałem. Występuje zmiana miejsca. Jezus modlący się w Wieczerniku (J 17) wychodzi z uczniami za potok Cedron (J 18). Inaczej jest na styku J 16 i 17, gdzie miejsce wydarzeń pozostaje niezmiennie. Zmieniają się jednak adresaci oraz forma wypowiedzi. W rozdziale 16. Jezus mówi do uczniów w formie pouczenia, podczas gdy cały J 17 jest modlitwą Jezusa do Ojca.

Tak przeprowadzona delimitacja pozwala traktować J 17 jako odrębną jednostkę.

1.2. Tradycyjny podział J 17

Ze względu na formę modlitewną, tradycyjnie 17. rozdział Ewangelii według św. Jana jest dzielony na trzy części: modlitwa Jezusa za siebie (J 17,1-5), za uczniów (J 17,6-19) oraz za przyszłych wierzących (J 17,20-26)¹¹. Interesujący jest podział dokonany przez M.E. Boismarda i A. Lamouille'a¹², którzy widzą w J 17 strukturę składającą się z pięciu części ze wstępem, opartą o schemat koncentryczny (ABCA'B'). Według tych autorów można ją przedstawić w następujący sposób:

⁹ J. CZERSKI, *Metodologia Nowego Testamentu*, Opole 2012, s. 58–59.

¹⁰ C.H. DODD, *The Interpretation of the Fourth Gospel*, Cambridge 1953.

S. MĘDALA, *Ewangelia według świętego Jana* (NKB.NT), t. IV, cz. 2, Częstochowa 2010, s. 149.

¹² M.E. BOISMARD, A. LAMOUILLE, *L'Évangile de Jean*, Paris 1979, s. 392–394.

- Wstęp – ww. 1-5 w schemacie ABCA'B';
 A – ww. 6-10 w schemacie ABA';
     B – ww. 11-13 w schemacie ABCA'B';
     C – ww. 14-17 w schemacie ABCA'B';
     B' – ww. 18-23 w schemacie ABCA'B';
 A' – ww. 24-26 w schemacie ABA'.

Zdaniem E. Malatesty¹³ na trudność w dokonaniu podziału ogromny wpływ ma wielość tematów. O ile prolog wprowadza ich 24, o tyle w 17. rozdziale jest ich nie mniej niż 44. Dodatkowo są one wyrażone za pomocą relatywnie ograniczonego słownictwa przy jednocześnie uderzającej prostocie składni. Tematy, które pojawiają się, następnie znikają, by znów się pojawić, są splecione razem w tak zadziwiającej różnorodności, że wydaje się niemożliwe odkryć ich precyzyjny układ. Biorąc jednak pod uwagę jednostki gramatyczne, paralelizm i rytm, autor ten dzieli omawiany rozdział na pięć części: ww. 1-5, ww. 6-8, ww. 9-19, ww. 20-24 oraz ww. 25-26.

1.3. J 17 – analiza odgórna

Analiza odgórna polega na ogólnym spojrzeniu na badany tekst, tak aby dostrzec w nim wewnętrzne powiązania i przez to wyszczególnić już pewną strukturę. Korzysta się przy tym z ogólnych zasad delimitacji, jednak uwzględnia się także występujące paralelizmy leksykalne bądź semantyczne. Nie jest to metoda niezawodna, ale pozwala znacząco ograniczyć nakład czasu i pracy przez wstępne zredukowanie zakresu badanej jednostki. Wynikiem analizy jest propozycja podziału, która ostatecznie weryfikowana jest przez analizę oddolną.

¹³ E. MALATESTA, *The Literary Structure of John 17*, s. 190–214.

¹ To powiedział Jezus, i podniósłszy oczy jego ku niebu, rzekł:

Ojcze, nadeszła godzina. Wsław twego Syna, aby Syn wsławił ciebie, ² jako dałeś mi władzę (nad) _wszelkim ciałem, aby wszystkiemu, co dałeś mi, dał im życie wieczne. ³ To zaś jest wieczne życie, aby poznawali ciebie, jedynego prawdziwego Boga i którego wysłałeś, Jezusa Pomazańca. ⁴ Ja cię wsławiłem na ziemi, dzieło wypełniwszy, które dałeś mi, aby uczynilem. ⁵ I teraz wsław mnie ty, Ojcze, u ciebie chwałą, którą miałem, przed (tym _jak) świat (był), u ciebie. ⁶ Uczyniłem _widocznym tve imię ludziom, których dałeś mi ze świata. Twoi byli i _mi ich dałeś, i słowo tve ustrzegli. ⁷ Teraz poznali, że wszystko, ile dałeś mi, od ciebie jest. ⁸ Bo słowa, które dałeś mi, dałem im, i oni wzięli i poznali prawdziwie, że od ciebie wyszedłem, i uwierzyli, że ty mnie wysłałeś.

⁹ **Ja co do nich PROSZĘ. Nie co do świata proszę, ale co do których dałeś mi,**

bo twoi są, ¹⁰ i moje wszystko twoje jest i twoje moje, i jestem _wsławiony w nich. ¹¹ I już _nie jestem w świecie, a oni w świecie są, i _ja do ciebie przychodzę. Ojcze święty, ustrzeż ich w imieniu twym, które dałeś mi, aby byli jedno jako my. ¹² Gdy byłem z nimi, ja strzegłem ich w imieniu twym, które dałeś mi, i ustrzegłem, i nikt z nich (nie) zginął, jeśli nie syn zguby, aby Pismo wypełniło się. ¹³ Teraz zaś do ciebie przychodzę i to mówię w świecie, aby mieli radość moją wypełnioną z sobie. ¹⁴ Ja dałem im słowo tve i świat znienawidził ich, bo nie są ze świata, jak ja nie jestem ze świata. ¹⁵ Nie proszę, aby zabrałeś ich ze świata, ale aby ustrzegłeś ich od złego. ¹⁶ Ze świata nie są, jako ja nie jestem ze świata. ¹⁷ Uświęć ich w prawdzie. Słowo tve prawdą jest. ¹⁸ Jako mnie wysłałeś na świat, i _ja wysłałem ich na świat. ¹⁹ I za nich ja uświęcam (siebie), aby byli i oni uświęceni w prawdzie.

²⁰ Nie co do tych zaś **PROSZĘ** jedynie, ale i co do wierzących z powodu słowa ich we mnie,

²¹ aby wszyscy jedno byli, jako ty, Ojcze, we mnie i _ja w tobie, aby i oni w nas byli, aby świat wierzył, że ty mnie wysłałeś. ²² I _ja chwałę, którą dałeś mi, dałem im, aby byli jedno jako my jedno, ²³ ja w nich i ty we mnie, aby byli udoskonaleni ku jednemu, aby poznał świat, że ty mnie wysłałeś i umiłowałeś ich, jako mnie umiłowałeś. ²⁴ Ojcze, co dałeś mi, chcę, aby gdzie jestem ja, i _oni byli ze mną, aby oglądali chwałę moją, którą dałeś mi, bo umiłowałeś mnie przed założeniem świata. ²⁵ Ojcze sprawiedliwy, a świat cię nie poznał, ja zaś cię poznałem i ci poznali, że ty mnie wysłałeś. ²⁶ I dałem _poznać im imię tve i dam _poznać, aby miłość, którą umiłowałeś mnie, w nich była i _ja w nich.

Już po pierwszej lekturze wydaje się, że tradycyjny podział na trzy jednostki od strony logiki tekstu jest właściwy. O ile granice ostatniej sekcji (ww. 20-26), która jest modlitwą za przyszłych wierzących, jest raczej powszechnie przyjmowana, o tyle kłopotliwe jest postawienie granicy pomiędzy pierwszą i drugą sekcją. Po przeprowadzeniu pobieżnej analizy słownictwa można stwierdzić znaczne podobieństwo pomiędzy ww. 9 i 20. Pod względem treści oba wersety określają grupę adresatów modlitwy. W obu występuje słowo „proszę” oraz ukazuje się paralelizm antytetyczny pomiędzy wyrazami „świat” (w. 9) oraz „wierzący” (w. 20). Można zatem przypuszczać, że tymi wersetami będą się rozpoczynały kolejne części. Z tej perspektywy przyjęto podział

na jednostki: ww. 1-8, 9-19 oraz 20-26, czyli zbliżony do tego, który zaproponował Malatesta¹⁴. Każda z nich poprzez odmienny cel modlitwy różni się od siebie, stanowi więc pewną spójną całość, dlatego zdecydowano się na wybór jednostki środkowej jako przedmiotu analizy.

1.4. Struktura ABA' w J 17,9-19

Wydaje się słuszne, aby dla czytelności już tutaj w zarysie przedstawić wyniki analizy, która zostanie przeprowadzona poniżej. Owocem dokonanej segmentacji oraz analizy zgodnie z zasadami retoryki semickiej jest podział badanej jednostki na trzy części: ww. 9-11c, 11d-13 i 14-19, ułożone w schemacie koncentrycznym ABA', który schematycznie można przedstawić następująco:¹⁵

Część A	ww. 9-11c
Część B	ww. 11d-13
Część A'	ww. 14-19

W kolejnych podpunktach zostanie przeprowadzona analiza oddolna, która będzie uzasadnieniem powyższego podziału.

1.5. Część A (J 17,9-11c)

Poniżej zostanie przeprowadzona analiza poszczególnych urywków, aby pokazać ich wewnętrzną spójność. Zostanie pokazane, że część A składa się z trzech urywków, które ułożone są w schemacie ABA'.

1.5.1. Pierwszy urywek części pierwszej (J 17,9)

Pierwszy urywek zawiera dwa dwuczłonowe segmenty obejmujące w. 9ab i w. 9cd. Zaimki osobowe „ja” oraz „mi” (w. 9a i w. 9c) stanowią dla tego urywku wyrazy skrajne. W pierwszym segmencie podmiot wyrażony jest w 1. os. l. poj. i odnosi się do Syna. Natomiast w drugim segmencie podmiot domyślny (w. 9c) wskazuje na Ojca, jako na tego, który jest dawcą („dałeś mi”) i właścicielem („Twoi są”).

¹⁴ E. MALATESTA, *The Literary Structure of John 17*, s. 190–214.

¹⁵ M. NIZIGIYIMANA, *Composition et interprétation de Jn 17. Fils dans le Fils*, Roma 2016.

+ ⁹ JA	co_do NICH	proszę.	
– Nie	co_do świata	proszę,	
+ ale	o_do których	<i>DALEŚ</i>	MI,
= bo	TWOI	są,	

Syn wyraźnie zaznacza, że Jego prośba dotyczy tych (w. 9a), którzy należą do Ojca (w. 9d) i których Synowi dał (w. 9c), im zaś przeciwstawiony jest świat (w. 9b). Widać zatem, jak na zasadzie paralelizmu antytetycznego oba segmenty wzajemnie się uzupełniają¹⁶.

1.5.2 Drugi urywek części pierwszej (J 17,10)

+ ¹⁰	i	MOJE	wszystko	TWOJE	jest
+	i	TWOJE	MOJE,		
=	i	jestem_wslawiony	w NICH.		

Drugi urywek składa się z jednego trójczłonowego segmentu (w. 10abc). Rytm tego urywka wyznacza rozpoczynający wszystkie trzy segmenty spójnik „i” (gr. καὶ). Pierwsze dwa człony są odbiciem lustrzanym względem orzeczenia i wyrażają wzajemność relacji Syna i Ojca:

MOJE	wszystko		
		<i>TWOJE</i>	
			jest
	i	<i>TWOJE</i>	
MOJE			

Trzeci człon (w. 10c) łączy się przez spójnik „i” z pozostałymi członami, pozostaje ten sam podmiot wypowiedzi, jednak wprowadza nową, odmienną od poprzednich członów, myśl – uwielbienie Syna w uczniach, co określa się „fenomenem zamknięcia”¹⁷.

¹⁶ M. NIZIGIYIMANA, *Composition et interprétation de Jn 17*, s. 45.

¹⁷ *Tamże*, s. 46.

1.5.3. Trzeci urywek części pierwszej (J 17,11abc)

Trzeci urywek (w. 11abc) tworzy jeden trójczłonowy segment. Podobnie jak w poprzednim urywku, spójnik „i” (gr. καὶ) rozpoczyna każdy z segmentów, tworząc „rusztowanie”

–: ¹¹ I	już_nie jestem	w świecie ,	
+ a	ONI	w świecie	są,
=: I_JA		do CIEBIE	<u>przychodzę.</u>

W przeciwieństwie jednak do segmentów w w. 10ab, gdzie myśl została wyrażona przez twierdzenia pozytywne, tutaj można zauważyć przeciwstawienie: Syn nie jest już obecny w świecie (w. 11a), podczas gdy uczniowie w nim pozostają (w. 11b). Między segmentami w w. 11a i w. 11c zachodzi tożsamość podmiotu. Jest nim Syn, podczas gdy w środkowym członie są nim uczniowie. Na poziomie znaczeniowym również widać paralelizm: Syn nie jest już w świecie (w. 11a), ponieważ jest w drodze do Ojca (w. 11c). Można zatem twierdzić, że te trzy segmenty są zbudowane na podstawie schematu ABA'. Inaczej uważa Nizigiyimana, który widzi tu konstrukcję podobną do urywka w. 10abc; wtedy człon w w. 11c miałby być poprzez wprowadzenie „końcowej nowości” odmienny od pierwszych dwóch¹⁸.

1.5.4. Kompozycja pierwszej części (J 17,9-11c)

Granice części A (ww. 9-11c) wyznaczają słowa „ja” (w. 9a) oraz „i_ja” (w. 11c), stanowiąc dla niej wyrazy skrajne, określające strukturę koncentryczną. Wyrażenie „nie co_do świata” (w. 9b) ma swój odpowiednik w „już_nie (...) w świecie” (w. 11a). Zaimki: względny „których” (w. 9c) oraz rzeczowy „oni” (w. 11b), odnoszące się do grupy uczniów, pełnią funkcję wyrazów centralnych. Wyrazami końcowymi są zaimki „twój” (w. 9d) i „ciebie” (w. 11c), które w języku greckim są tym samym wyrazem (σὺ) użytym w odpowiednim przypadku.

¹⁸ Tamże, s. 47.

⁹ JA	co_do NICH	proszę.	
Nie	co_do świata	proszę,	
ale	CO_DO KTÓRYCH	dałeś	MI,
bo	TWOI		SA,
-----			
¹⁰ i	MOJE wszystko	TWOJE	JEST
i	TWOJE	MOJE ,	
i	jestem_wslawiony	W NICH.	
¹¹ I	już_nie jestem	w świecie,	
a	ONI	w świecie	SA,
I_JA		do CIEBIE	przychodzę.

Czasownik „są” odnoszący się do uczniów z jednej strony określa ich przynależność do Ojca (w. 9d), z drugiej natomiast ich przebywanie w świecie (w. 11b). Ciągłe są również w Synu (w. 10c), który idzie do Ojca (w. 11c). W dwóch pierwszych urywkach zaimek osobowy „ja” (w. 9a) i zaimek dzierżawczy „moje” (w. 10a) pełnią funkcję wyrazów początkowych. Natomiast syntagmy „co_do których” (w. 9c) i „w nich” (w. 10c) realizują zadanie wyrazów końcowych. Zaimki „twoi” (w. 9d) oraz „twoje” (w. 10b) stanowią wyrazy środkowe, podobnie jak dwa wystąpienia czasownika „być” (ww. 9d.10a)¹⁹.

Drugi i trzeci urywek są również połączone zależnościami przytoczonymi powyżej. Można zauważyć, że czasowniki „jest” (w. 10a) i „jestem” (w. 11a) są wyrazami początkowymi. Zaimek dzierżawczy „moje” (w. 10a) oraz spójnik połączony z zaimkiem osobowym „i_ja” (w. 11c) stanowią wyrazy skrajne, podobnie jak „twoje” (w. 10a) i „ciebie” (w. 11c). Natomiast zaimki osobowe „w nich” (w. 10c) i „oni” (w. 11b) są wyrazami środkowymi.

We wszystkich trzech urywkach można zauważyć powiązania za pomocą zaimków osobowych i dzierżawczych odnoszących się do Syna (ww. 9ac.10ab.11c), Ojca (ww. 9d.10ab.11c) oraz do uczniów (ww. 9a.10c.11b).

Tak pokazana wewnętrzna spójność tej części każe widzieć tutaj strukturę opartą o schemat koncentryczny ABA', gdzie w centrum znajduje się w. 10.

1.6. Część B (J 17,11d-13)

Druga część (B), jak zostanie pokazane poniżej, składa się z trzech urywków, które układają się w strukturę o schemacie ABB'.

¹⁹ M. NIZIGIYIMANA, *Composition et interprétation de Jn 17*, s. 48.

1.6.1. Pierwszy urywek części drugiej (J 17,11def)

Pierwszy urywek (w. 11def) stanowi jeden segment trójczłonowy i rozpoczyna się apostrofą „Ojczcie” wraz z przydawką „święty” (w. 11d).

^{11d} Ojczcie	święty,	ustrzeż	ICH	w imieniu	TWYM,
które		DAŁEŚ	MI,		
ABY	byli jedno	jako	MY.		

Zdaniem Nizigiyimany²⁰ ten urywek nie posiada formalnych powiązań, można w nim tylko zauważyć syntaktyczną zależność wszystkich członów: zdanie główne (w. 11d), zdanie przydawkowe (w. 11e), okolicznikowe celu (w. 11f) wraz z członem porównawczym (w. 11f)²¹. Stanowią one, dzięki swej strukturze, logiczną całość. Można jednak dostrzec, że każdy człon zakończony jest zaimkami: dzierżawczymi „twym” (w. 11d) i „mi” (w. 11e) oraz osobowym „my” (w. 11f). Także zaimek „ich” (w. 11d), odnoszący się do uczniów, koresponduje z czasownikiem „byli” (w. 11f), gdzie podmiotem domyślnym są również uczniowie.

1.6.2. Drugi urywek części drugiej (J 17,12)

Drugi urywek (w. 12) zbudowany jest z trzech segmentów: trójczłonowego (w. 12abc), jednoczłonowego (w. 12d) i trójczłonowego (w. 12efg). Wyrazami początkowymi są: „z nimi” (w. 12a) oraz „z nich” (w. 12e), które rozpoczynają dwa skrajne segmenty okalające centralny (w. 12d).

+ ¹² Gdy	byłem	z <i>NIMI</i> ,		
+ ja	<i>strzegłem</i>	ich	w imieniu twym,	
	+ które	dałeś	= i	mi,
				<i>ustrzegłem,</i>
- i	<u>nikt</u>	z <i>NICH</i>	(nie)	<i>ZGINAŁ,</i>
- jeśli	<u>nie</u>	syn		<i>ZGUBY,</i>
+ aby	pismo	wypełniło się.		

²⁰ Tamże, s. 76.

Przytoczone nazwy zdań, zostały opisane zgodnie z regułami języka polskiego. W tekście oryginalnym użyto następujących terminów: *la principale* (11d), *la relative* (11e), *la finale* (11f) et *la comparative* (11f), które można dosłownie przetłumaczyć na: główne, względne, końcowe oraz porównawcze.

Pomiędzy segmentami pierwszym i drugim zachodzi połączenie poprzez wyrazy „strzegłem” (w. 12b) oraz „ustrzegłem” (w. 12d). Od strony semantycznej można dostrzec powiązanie między pierwszym i ostatnim członem. W pierwszym myśl wyrażona jest w sposób pozytywny: „byłem z nimi” (w. 12a) oraz „strzegłem ich” (w. 12b), w przeciwieństwie do ujęcia negatywnego w trzecim segmencie: „nikt z nich nie zginął, jeśli nie syn zguby” (w. 12ef). Badając spójność samych segmentów, jedynie w trzecim można dostrzec paralelizm między czasownikiem „zginął” (w. 12e) oraz rzeczownikiem „zguby” (w. 12f); w tekście greckim są to odpowiednio słowa: ἀπώλετο (bezokolicznik ἀπολλυμι) oraz ἀπωλείας. Ku tej tezie, poza zbliżonym zakresem semantycznym, skłania także podana w słowniku Stronga informacja, że rzeczownik ἀπωλεία wywodzi się prawdopodobnie od czasownika ἀπολλυμι²².

1.6.3. Trzeci urywek części drugiej (J 17,13)

Trzeci urywek jest zbudowany z jednego segmentu trójczłonowego (w. 13). Według Nizigiyimany tylko przyimki „w” obecne w członach drugim i trzecim (w. 13bc) stanowią połączenia formalne w tym urywku, przy czym przyimek „do” w pierwszym członie również wskazuje na kierunek ruchu. Jego zdaniem w całym urywku można zauważyć pewien rozwój: rozpoczyna się ostatnią czynnością do wykonania (w. 13a), później następuje działanie, które Syn wykonuje aktualnie (w. 13b), na końcu natomiast znajduje się sam cel: radość w uczniach, której Syn sam już doświadczył (w. 13c)²³.

¹³ Teraz zaś	do CIEBIE	przychodzę	
i to		mówię	w świecie,
aby mieli	radość	MOJĄ	wypełnioną w sobie.

Cała zatem aktywność Syna, która jest umiejscowiona pomiędzy przychodzeniem do Ojca (w. 13a) i mówieniem w świecie (w. 13b), jest ukierunkowana na wypełnienie uczniów radością (w. 13c).

1.6.4. Kompozycja drugiej części (J 17,11d-13)

Nizigiyimana²⁴ w swojej pracy zauważa, że apostrofa „Ojcze święty” (w. 11d) oraz zaimek osobowy „Ciebie” (w. 13a) świadczą o wzajemnej relacji pierwszego i trzeciego urywku, pełnią także funkcję wyrazów początkowych. Natomiast dwa pierwsze urywki

²² J. STRONG, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, Warszawa 2015, s. 99.

²³ M. NIZIGIYIMANA, *Composition et interprétation de Jn 17*, s. 77.

²⁴ *Tamże*, s. 78.

łączy bardzo silne powiązanie poprzez powtórzenie: „ustrzeż ich w imieniu Twym” (w. 11d) i „Ja strzegłem ich w imieniu Twym” (w. 12b). Zmienia się jednak w tych urywkach podmiot – z Ojca na Syna, a także tryb rozkazujący – na oznajmujący. Wyrażenia te są w obu urywkach wyrazami początkowymi.

^{11d} Ojcie święty, - które = ABY	<i>ustrzeż</i> , DAŁEŚ byli jedno	jako	ICH MI , MY .	w imieniu TWYM ,
+ ¹² <i>Gdy</i> + JA -które	byłem <i>strzegłem</i> DAŁEŚ		z nimi, ICH MI ,	w imieniu TWYM ,
= i	<i>ustrzegłem</i> ,			
+i nikt +jeśli nie = ABY	syn Pismo	z nich	(nie) zginął, zguby, wypełniło się .	
¹³ <i>Teraz</i> zaś i to = ABY mieli	do CIEBIE mówię radość		przychodzę w świecie, MOJA	wypełnioną w sobie.

W urywkach BB' występuje paralelizm antytetyczny zaznaczony przez wyraz „gdy” (w. 12a), rozpoczynający urywek drugi, opisujący przeszłość, oraz przysłówkę „teraz” (w. 13a) w urywku trzecim, odnoszącym się do terażniejszości. Leksemy te pełnią funkcję wyrazów początkowych, natomiast czasownik „wypełniło się” (w. 12g) oraz imiesłów przmiotnikowy „wypełnioną” (w. 13c) stanowią w nich wyrazy końcowe. Można też dostrzec paralelizm pomiędzy obecnością Syna pośród uczniów (w. 12a) oraz Jego obecnym przychodzeniem do Ojca (w. 13a). Wszystkie trzy urywki kończą się spójnikiem „aby” (ww. 11f.12g.13c), który pełni w nich funkcję wyrazu końcowego, wyznaczając, jak refren, rytm i granice tych urywków.

Wyżej wymienione zależnością składają ku twierdzeniu, że część B opisywanego fragmentu zbudowana jest na podstawie schematu ABB', gdzie pierwszy urywek (w. 11def) stanowi apogeum zaangażowania Syna w trosce o dobro uczniów (ww. 12-13)²⁵.

1.7. Część A' (J 17,14-19)

Trzecia część (ww. 14-19) składa się z trzech urywków ułożonych w schemacie AA'B. Najpierw zostanie opisana budowa i spójność poszczególnych urywków, by później pokazać kompozycję całej części.

²⁵ *Tamże*, s. 78.

1.7.1. Pierwszy urywek części trzeciej (J 17,14)

Urywek ten jest zbudowany z dwóch segmentów dwuczłonowych. Zaimki osobowe „ja” (w. 14a i 14d), podobnie jak było to widoczne w części pierwszej (ww. 9-11c), stanowią dla tego urywku wyrazy skrajne. Powtarzający się w obu segmentach rzeczownik „świat” (w. 14bcd) jest natomiast wyrazem centralnym.

¹⁴ JA	dałem <i>im</i>	słowo	twe
i	ŚWIAT	znenawidził	<i>ich</i> ,
bo	nie są	ze ŚWIATA,	
jak JA	nie jestem	ze ŚWIATA.	

W pierwszym segmencie można zauważyć powtarzające się zaimki osobowe „im” oraz „ich” (w. 14ab), natomiast w drugim zwrot „nie być ze świata”, z tym że dokonuje się zmiana podmiotu – z uczniów (w. 14c) na Syna (w. 14d).

1.7.2. Drugi urywek części trzeciej (J 17,15-16)

Drugi urywek składa się z dwóch segmentów: pierwszego – trójczłonowego oraz drugiego – dwuczłonowego. Wyrazem skrajnym jest w nim powtarzające się przeczenie „nie” (ww. 15a.16b). Podobnie jak w poprzednim urywku, słowo „świat” stanowi wyraz środkowy (ww. 15b.16a).

¹⁵ nie		proszę,		
	<i>aby</i>	zabrałeś	<i>ich</i>	ze ŚWIATA,
ale	<i>aby</i>	ustrzegłeś	<i>ich</i>	od ZŁEGO.
¹⁶				ze ŚWIATA
		nie	są,	
jak ja		nie	jestem	ze ŚWIATA.

Przechodząc na poziom segmentów, widać bardzo regularną budowę. W pierwszym jest to zauważalne poprzez powtarzający się zaimek osobowy „ich”, jak również przez spójnik „aby” (w. 15bc). Biorąc pod uwagę tekst grecki, widać paralelność wyrażen $\acute{\epsilon}\kappa\ \tau\omicron\upsilon\ \kappa\acute{\omicron}\sigma\mu\omicron\upsilon$ (w. 15b) oraz $\acute{\epsilon}\kappa\ \tau\omicron\upsilon\ \pi\omicron\nu\eta\tau\omicron\upsilon$ (w. 15c), co tłumaczy się odpowiednio jako „ze świata” i „od złego”. Chociaż pierwszy człon (w. 15a) nie posiada

semantycznego związku z resztą segmentu, to jednak ze względu na logikę wypowiedzi ściśle do niego należy. Drugi segment również wykazuje się bardzo dużą regularnością. Występują tu powtórzenia wyrażen „ze świata” oraz odpowiadające sobie „nie są” i „nie jestem” (w. 16ab). Co ciekawe, podobnie jak w w. 10, struktura tego segmentu ułożona jest na kształt kopuły, gdzie elementem szczytowym jest wyrażenie „jako ja” (w. 16b):

ze świata		
	nie są,	
		jako ja
	nie jestem	
ze świata.		

Podkreśla to bardzo mocno zależność uczniów od Syna: to, czego On doświadcza, jest również ich doświadczeniem.

1.7.3. Trzeci urywek części trzeciej (J 17,17-19)

Trzeci urywek zbudowany jest z trzech dwuczłonowych segmentów tworzących strukturę koncentryczną opartą na schemacie ABA'. Czasownik „uświęć” (w. 17a) oraz imiesłów przymiotnikowy „uświęceni” (w. 19b) są w tym urywku wyrazami skrajnymi, podobnie jak wyraz „prawda” w ww. 17a i 19b. Natomiast obecne w segmencie centralnym czasowniki „wysłałeś” (w. 18a) i „wysłałem” (w. 18b) oraz podwójnie występujący rzeczownik „świat” (w. 18) są dla tego urywka wyrazami środkowymi.

¹⁷ uświęć słowo	<i>ich</i> Twe	w <u>prawdzie</u> . <u>prawdą</u> jest.
¹⁸ jak mnie I JA	<u>WYSLAŁEŚ</u> <u>WYSLAŁEM</u> <i>ich</i>	na ŚWIAT , na ŚWIAT .
¹⁹ i za nich aby byli	JA i <i>oni</i>	uświęcam (siebie), uświęceni w <u>prawdzie</u> .

Pomiędzy pierwszym i drugim segmentem występuje powiązanie poprzez zaimek osobowy „ich” (ww. 17a.18b), natomiast pomiędzy drugim i trzecim – przez powtórzenie zaimka „ja” (ww. 18b.19a), który jest wyrazem łączącym.

1.7.4. Kompozycja trzeciej części (J 17,14-19)

Zaimek osobowy „ja”, odnoszący się do Syna, występuje na początku pierwszego urywku (w. 14a), jak również na końcu trzeciego (w. 19ab). Jest zatem wyrazem skrajnym, który tworzy inkluzję, natomiast powtarzające się wyrażenie „słowo Twe” (ww. 14a.17b) pełni funkcję wyrazów początkowych. Bardzo widoczny już na pierwszy rzut oka jest paralelizm pomiędzy dwoma pierwszymi urywkami poprzez niemal identycznie sformułowane ostatnie segmenty (ww. 14cd.16ab), których wyrażenia odpowiadają sobie na zasadzie wyrazów końcowych²⁶. Pewne powiązania widać także na poziomie semantycznym: czasownik „dałem” (w. 14a) na zasadzie czynności przeciwnej odpowiada czasownikowi „zabrałeś” (w. 15b). Mniej wyraźną analogię można dostrzec także w sformułowaniach: „świat znienawidził ich” (w. 14b) oraz „ustrzegłeś ich od złego” (w. 15c). W obu przypadkach przedmiotem działania są uczniowie, jednak w pierwszym są pod negatywnym wpływem świata, natomiast w drugim Syn prosi Ojca, aby ich ochronił przed złem.

Nizigiyimana zauważa²⁷, że wszystkie trzy urywki są ze sobą powiązane przez osobę i działanie Syna (ww. 14ad.15a.16b.18b.19b), który w narracji wysuwa się na pierwszy plan. W tym kluczu spójnik „jak” w pierwszych dwóch urywkach występuje jako wyraz końcowy (ww. 14d.16b), natomiast w trzecim jako wyraz środkowy (w. 18a). Zawsze też odnosi się do osoby Syna, przy czym w dwóch pierwszych przypadkach jako do podmiotu. W trzecim podmiotem jest Ojciec, natomiast Syn jest tym, który jest posyłany. Należy także wspomnieć, że aż ośmiokrotnie występuje zaimek osobowy w 3. os. l. mn. (gr. αὐτοῖ), który wskazuje na uczniów, i powtarza się we wszystkich trzech urywkach (ww. 14ab.15bc.17a.18b.19ab).

²⁶ M. NIZIGIYIMANA, *Composition et interprétation de Jn 17*, s. 109.

²⁷ Tamże.

= ¹⁴ JA	dalem	<i>im</i>	słowo	Twe
+ i świat	<u>znieawdził</u>	<u>ich</u>		
bo	nie są	ze świat,		
:: jak JA	nie jestem	ze świat.		
-----				
¹⁵ nie proszę,				
= aby	zabrałeś	<i>ich</i>	ze świat,	
+ ale aby	<u>ustrzegłeś</u>	<u>ich</u>	od złego.	
¹⁶ ze świat	nie są,			
:: jak JA	nie jestem	ze świat.		
¹⁷ uświęć	<i>ich</i>		w prawdzie.	
słowo	Twe		prawdą jest.	
¹⁸ jak mnie	wysłałeś		na świat,	
i ja	wysłałem <i>ich</i>		na świat.	
¹⁹ i za nich	JA		uświęcam (siebie),	
aby byli	i oni		uświęceni w prawdzie.	

Tak opisana konstrukcja gramatyczna przemawia za przyjęciem dla trzeciej części struktury opartej o schemat AA'B, gdzie punktem kulminacyjnym byłby trzeci urywek (ww. 17-19), który ma strukturę koncentryczną ABA'. Zatem ścisłym centrum jest w. 18, ukazujący misję uczniów, która przez Syna ostatecznie ma swój początek w posłaniu przez Ojca.

2. Kontekst biblijny oraz interpretacja (części: A, B, A')

Struktura wypracowana w pierwszym punkcie powinna zostać właściwie zinterpretowana. Pomocne w tym będzie omówienie kontekstu biblijnego dla każdej z części, co zostanie opisane w pierwszym podpunkcie. W drugim natomiast, w oparciu w głównej mierze o konstrukcję retoryczną poszczególnych części, a także z wykorzystaniem komentarzy egzegetycznych, zostanie przeprowadzona interpretacja.

2.1. Kontekst biblijny

Omówienie kontekstu biblijnego ma na celu ukazanie powiązań pomiędzy poszczególnymi częściami omawianego fragmentu a innymi perykopami biblijnymi. Pozwoli to rzucić dodatkowe światło na ich interpretację.

2.1.1. Miłość więzią jedności (część A)

Według Nizigiyimany²⁸, badając kontekst biblijny J 17,9-11c należy zwrócić uwagę na przypowieść o winnym krzewie zawartą w J 15,1-11. Kładzie ona nacisk na jedność uczniów z Jezusem, który w pewnym momencie wyjawia głębokie pragnienie Ojca:

⁷ Jeżeli we Mnie trwać będziecie, a słowa moje w was, to proście, o cokolwiek chcecie, a to wam się spełni. ⁸ Ojciec mój przez to dozna chwały, że owoc obfity przyniesiecie i staniecie się moimi uczniami. ⁹ Jak Mnie umiłował Ojciec, tak i Ja was umiłowalem. Trwajcie w miłości mojej! (J 15,8-9).

Porównując ten tekst z badanym fragmentem, dostrzec można, że jedynymi formalnymi powiązaniem są odniesienia do Ojca, chwały i uczniów. W obu przypadkach Jezus pełni rolę Pośrednika, z tym że w J 17 zwraca się do Ojca, natomiast w przypowieści – do uczniów. Mówiąc do uczniów, pokazuje im, że Ojciec jest w nich uwielbiony, jeśli słowa Syna pozostaną w nich i wydadzą owoc²⁹. Werset J 15,9 rzuca także światło na tajemnicę relacji między Ojcem i Synem oraz uczniami wyrażoną w J 17,9-10. To miłość ich jednoczy. Ona też jest warunkiem przynoszenia owoców, czyli skutecznej działalności apostołskiej wśród świata, gdzie uczniowie nadal pozostają (J 17,11b)³⁰.

2.1.2. Ojciec, który jest miłosierny (część A)

Nizigiyimana³¹ twierdzi, że wśród Ewangelii synoptycznych podobieństwo do części A daje się zauważyć w ostatniej scenie perykopy, tradycyjnie nazywanej „przypowieścią o synu marnotrawnym” Ojciec w dialogu ze zbuntowanym synem (Łk 15,31-32) zaprasza go do ponownego rozpatrzenia relacji ze swoim bratem, aby nie koncentrował się na popełnionych przez niego krzywdach ani na zapłacie za swoją wierność.

³¹ On zaś powiedział mu: dziecko, ty zawsze ze mną jesteś, i wszystko moje twoje jest. ³² Ucieszyć się zaś i uradować się trzeba było, bo brat twój ten martwy był i ożył, i zaginiony był i znalazł się (Łk 15,31-32).

W obu jednostkach występują podobne osoby: ojciec i syn. Niemalże identyczna (poza zmianą szyku) jest wypowiedź Ojca w Łk 15,31c: „i wszystko moje twoje jest” ze słowami Syna w J 17,10a: „i moje wszystko twoje jest”. Jednak ważniejsze niż podobieństwa wydają się różnice. Poza różnymi podmiotami wypowiedzi, u Łukasza Ojciec

²⁸ Tamże, s. 49.

²⁹ S. MĘDALA, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 117.

³⁰ Tamże, s. 116.

M. NIZIGIYIMANA, *Composition et interprétation de Jn 17*, s. 50.

musi uspokajać syna. Na obraźliwy i szorstki ton syna odpowiada z łagodnością i kieruje jego uwagę na dobro, którego ten zdaje się nie zauważać³². Inaczej jest u Jana – tam klimat wypowiedzi jest bardzo spokojny, Syn w całkowitym posłuszeństwie oddaje się Ojcu. Nizigiyimana dodaje, że poza tymi różnicami bardzo ważną nowością jest wprowadzenie trzeciej osoby. W Łk 15 jest nim brat, który roztrwonił cały majątek. O nim ojciec mówi, że był martwy, ale powrócił do życia, był zaginiony, a odnalazł się. Marnotrawny syn był świadomy, że przez zerwanie relacji z ojcem stracił prawo do jego domu. Mówi, że nie jest już godny nazywać się jego synem (por. Łk 15,21). Pragnie, aby uczynił go jednym z najemników. Jego niewierność nie ma jednak wpływu na tęsknotę ojca za synem, którym – chociaż nie czuł się godny nim nazwać – przecież nie przestał być³³. U Jana natomiast tą trzecią osobą są uczniowie. Syn przedstawia ich Ojcu, wcześniej zagubionych przez nieznaną Boga, i podnosi ich godność, mówiąc: „i jestem wstawiony w nich”³⁴. W obu przypadkach to wyniesienie dzieje się nie na podstawie osobistych zasług, ale jego źródłem jest żywotna relacja, a gwarancją jest natomiast autorytet Ojca, który mówi o swoich synach, oraz autorytet Syna, który mówi o swoich uczniach. Warto także zauważyć, że dla ojca z przypowieści synostwo ma taką wartość, że gotów jest w swoim miłosierdziu wybaczyć wszelką niewierność synów, bo nie chce utracić żadnego z nich. Nie poprzestaje jednak tylko na ich relacji z nimi, ale troszczy się także o ich braterstwo. Podobny związek zachodzi między Synem i uczniami. Syn w swojej relacji przechodzi ponad niedoskonałością swoich uczniów, ponieważ należą do Ojca (J 17,9d).

2.1.3. Przyjaźń, która daje wybór (część B)

Przy lekturze części B szczególną uwagę zwraca jej podobieństwo z 13. rozdziałem tej samej Ewangelii. Jest to uzasadnione przez te sam zwrot: „aby Pismo wypełniło się” (J 13,18c i J 17,12g), ale także przez zapowiedź zdrady (J 13,21) i odpowiadający jej werwet o śmierci „syna zguby” (J 17,12ef).

¹⁸ Nie o wszystkich was mówię. Ja wiem, kogo wybrałem sobie. Ale aby Pismo wypełniło się: Jedzący mój chleb podniósł na mnie pięć jego. ¹⁹ Od teraz mówię wam, zanim ma stać się, aby uwierzyliście, kiedy stanie się, że ja jestem. ²⁰ Amen, amen mówię wam, przyjmujący kogo pośle, mnie przyjmuje, zaś mnie przyjmujący przyjmuje tego, który posłał mnie. ²¹ To powiedziawszy, Jezus poruszony został w duchu i zaświadczył i powiedział: Amen, amen mówię wam, że jeden z was wyda mnie (J 13,18-21).

³² F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według świętego Łukasza* (NKB.NT), t. III, cz. 2, Częstochowa 2011, s. 172.

³³ *Tamże*, s. 166–167.

³⁴ M. NIZIGIYIMANA, *Composition et interprétation de Jn 17*, s. 50.

W obu fragmentach występują uczniowie: w J 13 są obecni fizycznie, natomiast w J 17 Syn niesie ich w swojej modlitwie. Im też poświęca Jezus całą swą uwagę, przy czym w pierwszym przypadku do nich bezpośrednio się zwraca poprzez gesty i słowa, mówiąc o tym, co za chwilę ma się wydarzyć, podczas gdy w J 17 poleca ich Ojcu, ale patrząc już z perspektywy przeszłości (J 17,12). „Czy nie jest to może sposób pokazania prawdy, że godzina ostatecznego wypełnienia Pisma w Jezusie już wybiła?” – pyta Nizigiyimana³⁵.

Z grona uczniów wyłania się jednak kontrastująca osoba zdrajcy. Bez wątpienia określenie „syn zguby” (J 17,12f) jest związane z Judaszem, którego zdradę Jezus zapowiada (J 13,18c.21c)³⁶. W relacji Mateusza jest obecna wzmianka o odebraniu sobie życia przez Judasza, co w Janowej Ewangelii nie zostało ujęte. Jan natomiast eksponuje zdradę, która została niejako przewidziana w Objawieniu, co zostało wyrażone w słowach Jezusa cytującego werset Ps 41 (Ps 41,10)³⁷. Brak takiego odniesienia w 17. rozdziale rodzi pytanie: Do którego fragmentu odnosi się owo „wypełnienie Pisma”? Powyżej przytoczone związki z J 13 każą sądzić, że chodzi o ten sam psalm. Z tej perspektywy „syn zguby” jest także przyjacielem (por. Ps 41,10). Prawdziwa przyjaźń w swojej istocie opiera się na zaufaniu, ale także w nie mniejszym stopniu na wolności. Syn strzeże swoich uczniów, wyrażając swoją miłość w pokornym akcie umycia ich stóp. Nie narusza przy tym ich wolności, ale wskazuje na drogę bezpieczną i pewną, dając przy tym możliwość osobistego wyboru. W wolności nie ma miejsca dla determinizmu, stąd też semityzm „syna zatracenia” jest raczej gorzkim wnioskiem z obserwacji niż odwieczną predestynacją³⁸.

2.1.4. Modlitwa Pańska (część B)

Szukając analogii pomiędzy częścią B i Ewangeliami synoptycznymi, nie można przejść obojętnie obok Modlitwy Pańskiej. W relacji Mateuszowej brzmi ona następująco:

⁹Tak módlcie się wy: Ojczy nasz w niebiosach, niech zostanie uświęcone imię Twe, ¹⁰niech przyjdzie królestwo Twe, nie się stanie wola Twa, jak w niebie i na ziemi. ¹¹Chleb nasz powszedni daj nam dzisiaj. ¹²I odpuść nam długi nasze, jak i my uwolniliśmy dłużników naszych. ¹³I nie wprowadź nas w doświadczenia, ale wyciągnij nas ze złego (Mt 6,9-13).

Już w pierwszych wersetach daje się zauważyć podobieństwo w bezpośrednich zwrotach do Ojca (Mt 6,9 i J 17,11d), które determinują rodzaj literacki obu fragmentów

³⁵ M. NIZIGIYIMANA, *Composition et interprétation de Jn 17*, s. 80.

³⁶ S. MĘDALA, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 157.

³⁷ J. KLINKOWSKI, *Analiza dramatyczna Ewangelii św. Jana*, Legnica 2007, s. 350.

³⁸ M. NIZIGIYIMANA, *Composition et interprétation de Jn 17*, s. 81.

jako modlitwy. U Łukasza Jezus wprowadza Modlitwę Pańską w odpowiedzi na prośbę jednego z uczniów, który, widząc modlącego się Mistrza, pragnie naśladować Jego relację z Ojcem. Jan nie przekazuje podobnego kontekstu wprowadzającego. Choć w jego Ewangelii podmiotem modlitwy jest sam Syn, podczas gdy u Łukasza są nim uczniowie, to jednak czy nie należałoby odnieść wprowadzenia „tak módlcie się wy” także do 17. rozdziału Jana?

Zbieżność widać również w słowie „przychodzić”, które w Modlitwie Pańskiej odnosi się do królestwa Boga Ojca, natomiast w Modlitwie arcykapłańskiej Syn oznajmia swoje przychodzenie do Ojca. Poprzez tę analogię można stwierdzić, że przyjście Królestwa Boga jest powiązane z przejściem Syna ze świata do Ojca. Ta poniekąd warunkowość przypomina inne słowa Jezusa:

Ale ja prawdę mówię wam, pożyteczne jest wam, aby ja odszedłem. Jeśli bowiem nie odejdę, Poczyciel nie przyjdzie do was. Jeśli zaś pójdę, pošlę go do was (J 16,7).

W tym świetle radość, której będą doświadczali uczniowie, pochodzi od Parakleta. On będzie przebywał i działał w uczniach, zbierając ich w jedno w Królestwie Ojca i Syna.

2.1.5. Od Mojżesza do Chrystusa (część A')

W części A' zarówno w w. 17., jak i w. 19. pojawia się ten sam czasownik ἀγιάζω. Określenie jego zakresu semantycznego sprawia pewne problemy, co ma wpływ na rozumienie całej modlitwy Jezusa³⁹, ale także jest ważne w dalszych poszukiwaniach kontekstu biblijnego omawianej części. W słownikach biblijnych znaleźć można następujące tłumaczenia: uświęcać lub poświęcać kogoś⁴⁰, oddzielić od rzeczy podłych, przeznaczyć dla Boga, oczyścić, uwolnić od winy za grzechy⁴¹. Można zatem tę czynność rozumieć w znaczeniu kultycznym, czyli „poświęcić”, „konsekwować”, oderwać daną osobę ze zwyczajnej funkcji, a przeznaczyć ją dla Boga. Stąd też wielu egzegetów nadaje 17. rozdziałowi Jana tytuł: „Modlitwa konsekwacyjna”. W opozycji do tego rozumienia słowa ἀγιάζω część badaczy znaczenie „uświęcać” odnosi do uczniów, natomiast do osoby Syna – sens poświęcenia, złożenia w ofierze. Inni jeszcze podkreślając związek syntaktyczny z słowem „prawda”, tłumaczą całość wyrażenia jako „uświęcenie w prawdzie”, czyli odłączenie od świata, aby ogłaszać światu prawdę objawioną przez Jezusa, albo też odłączenie, które jest spowodowane włączeniem w świętość Ojca⁴². De la Potterie⁴³

³⁹ S. MĘDALA, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 159.

⁴⁰ R. POPOWSKI, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1995, s. 5.

J. STRONG, *Grecko-polski słownik Stronga*, s. 7.

⁴² S. MĘDALA, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 159.

⁴³ I. DE LA POTTERIE, *Modlitwa Jezusa. Mesjasza – Sługi Bożego – Syna Bożego*, Kraków 1996, s. 62.

komentując ten fragment, twierdzi, że nie można rozumieć uświęcenia, o które modli się Syn, w znaczeniu starotestamentalnym, to znaczy oddzielenia od zepsutego i grzesznego świata. Wręcz przeciwnie, uczniowie właśnie do takiej rzeczywistości są posłani. Oddzielenie, o którym mowa, musi się dokonać w ich sercach poprzez nawrócenie. Wydaje się, że Nizigiyimana opisując kontekst biblijny, za punkt wyjścia wybrał właśnie takie znaczenie słowa ἀγιάζω. Nawiązując do J 17,14-19, dostrzega on analogię w 19. rozdziale Księgi Kapłańskiej⁴⁴. Cały ten rozdział zawiera zbiór zasad dotyczących moralnego i kultowego postępowania. Poprzez różnorodność poruszanych kwestii trudno jest w nim wyodrębnić jakąś logiczną strukturę, niemniej treść łączy się mocno z Dekalogiem oraz kodeksem nakazów moralnych obecnych w Księdze Przymierza (Wj 22,21-23,9)⁴⁵. Zdaniem Nizigiyimana⁴⁶ owe nakazy są środkami uświęcania dla całej społeczności Izraela, a w tym świętość Boga Jahwe powinna być ostateczną motywacją do ich wypełnienia. Ww. 3-37 opisują sposoby praktykowania miłości bliźniego ze szczególnym naciskiem na troskę o ubogich i cudzoziemców. Izrael ma w tej trosce naśladować samego Boga, pamiętając, że sami wcześniej byli obcymi i przybyszami.

¹ Dalej mówił Pan do Mojżesza: ² «Przemów do całej społeczności Izraelitów i powiedz im: Bądźcie świętymi, bo Ja jestem święty, Pan, Bóg wasz!» (Kpł 19,1-2)

Za formalne podobieństwo do J 17,14-19 na pewno należy uznać temat świętości oraz odniesienie jej do świętości samego Boga, a także to, że w obu przypadkach podkreślony jest praktyczny wymiar słowa Boga. To w zasadzie wyczerpuje podobieństwo leksykalne. Natomiast gdy chodzi o różnice, to w Księdze Kapłańskiej obecny jest formalny wykaz przykazań Jahwe, podczas gdy u Jana formą jest modlitwa Syna do Ojca. W pierwszym przypadku ludność Izraela jest zaproszona ustami Mojżesza do naśladowania Boga. Jest zatem podkreślony osobisty wysiłek w osiągnięciu doskonałości. Zaś w drugim przypadku Jezus prosi Ojca o uświęcenie uczniów, sam oferując swoje zaangażowanie. Jednak spoglądając głębiej, można dostrzec, jak uderzające jest podobieństwo występujących osób. Mojżesz jako pośrednik między ludem a Bogiem odpowiada Synowi wstawiającemu się za tymi, których mu powierzył Ojciec. Idąc dalej, dwanaście pokoleń Izraela znajduje analogię w grupie dwunastu wybranych uczniów, którzy jako posłani pójdą, by tworzyć lud nowego Izraela.

W tym świetle Kpł 19,1-2 pomaga zobaczyć, że uświęcenie, które jest niewątpliwie darem i łaską Boga, powinno iść w parze ze współpracą uczniów. Nie chodzi jednak o ich osobisty perfekcjonizm, ale aby udział w posłannictwie Syna był efektywny. Oba te fragmenty jak klamra spinają historię zbawienia: od Boga, który przez Mojżesza oso-

⁴⁴ M. NIZIGIYIMANA, *Composition et interprétation de Jn 17*, s. 112.

⁴⁵ A.J. LEVORATTI, *Księga Kapłańska*, w: W.R. FARMER (red.), *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, Warszawa 2001², s. 403.

⁴⁶ M. NIZIGIYIMANA, *Composition et interprétation de Jn 17*, s. 112-113.

bicie opiekuje się Narodem Wybranym, do Jezusa, który przedstawia swoich uczniów Ojcu, gotowych przejąć Jego misję.

2.2. Interpretacja

2.2.1. Janowa góra przemienienia (część A)

Pierwsza część, jak to już zostało opisane, składa się z trzech urywków ułożonych w schemacie ABA'. W pierwszym urywku Syn deklaruje swoją modlitwę tylko za uczniów. Rodzi się zatem pytanie: Dlaczego wyklucza z niej „świat”? Szukając na nie odpowiedzi, trudno jest się zgodzić z tezą Mędali, że „świat pojęty jako sfera nienawiści i kłamstwa nie jest przedmiotem modlitwy Jezusa, gdyż wolą Boga jest zniszczenie tej sfery (por. 16,33c)⁴⁷. Wydaje się, że właściwe jest wyjaśnienie zaproponowane przez Langkammera⁴⁸: Syn wyklucza świat ze swojego wstawiennictwa, ponieważ tylko w uczniach został wstawiony. Potwierdza to struktura tej części. Słowo „świat” pojawia się tylko w skrajnych urywkach i to zawsze w połączeniu z negacją (ww. 9b.11a). W urywku B, który pełni rolę centralnego, występują już tylko Ojciec, Syn i uczniowie. Taka struktura wyraźnie pokazuje ruch wstępujący i zstępujący. Uczniowie, których nie można utożsamiać ze światem, chociaż są w nim obecni (w. 9), zostają wyniesieni przez Syna, który uroczysto oświadcza: „i jestem wstawiony w nich” (w. 10). Zaraz jednak potem następuje ruch przeciwny. Syn na powrót wskazuje na świat jako miejsce ich przebywania, jednak nie w znaczeniu pola działalności apostołskiej, jak będzie to w J 17,18. W świetle słów: „a jeśli podążę i przygotuję miejsce wam, znowu przychodzę i zabiorę ze sobą was do mnie, aby gdzie ja i wy byliście” (J 14,3) staje się także zrozumiała wypowiedź Syna. On opuszcza świat, żeby przygotować dla swoich uczniów mieszkanie w domu Ojca. Ta, w jakimś sensie, rozłąka z uczniami ma tylko charakter przejściowy, natomiast celem ostatecznym jest bycie w doskonałej wspólnoty z Ojcem i Synem.

Chociaż w czwartej Ewangelii nie ma opisu przemienienia Jezusa, to jednak w tej części można odnaleźć pewną analogię do niego. Łukasz w opisie tego wydarzenia zamieszcza kilka ważnych szczegółów. Już w pierwszym zdaniu (Łk 9,28) kreśli kontekst, wskazując w nim na obecność wybranych uczniów, wyjście na górę oraz cel, którym była modlitwa. Te same aspekty są obecne w J 17,9-11c, przy czym o ile temat modlitwy oraz obecność uczniów narzucają się same, bo wynikają z podobieństwa leksykalnego, o tyle wyjścia na górę należy doszukiwać się w strukturze tekstu, co już zostało opisane wyżej. Idąc tym tropem, można dojść do interesujących wniosków. Przemienienie opisane przez Synoptyków odbywa się w kontekście paschy Chrystusa i następuje po pierwszej zapowiedzi Jego męki. Ma zatem na celu umocnienie wiary uczniów przed

⁴⁷ S. MĘDAŁA, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 155.

⁴⁸ H. LANGKAMMER, *Komentarz teologiczno-pastoralny do Biblii Tysiąclecia. Nowy Testament. Ewangelia wg św. Łukasza. Ewangelia wg św. Jana*, Poznań 2014, s. 473.

prześciem Jezusa przez mękę, śmierć i zmartwychwstanie. Samego przemienienia nie należy rozumieć jako tylko chwilowego ogarnięcia Jezusa przez chwałę Bożą, ale raczej jako umożliwienie uczniom poznania Jego prawdziwej natury oraz Jego relacji z Ojcem⁴⁹. Podobnie można odczytać Janowy opis. Również tutaj wszystko ma miejsce w czasie bezpośrednio poprzedzającym wydarzenia paschalne. Syn zabiera uczniów w swojej modlitwie na „duchową górę” (idąc za świadectwem Mk 14,15, Wieczernik znajdował się na poddaszu⁵⁰, więc także fizyczne położenie było adekwatne). Już za chwilę w świecie doznają ucisku (por. J 16,33), dlatego tym bardziej potrzebują poznania, kim jest Syn i jaka jest ich tożsamość. Dlatego Jan w centrum umieszcza urywek, a w nim dwa człony opisujące relację Ojca i Syna, które dodatkowo same posiadają konstrukcję koncentryczną. W tych kilku słowach połączonych orzeczeniem „jest” wyraża się dynamika miłości Osób Boskich. Syn bezinteresownie daje wszystko Ojcu i jest też przez Niego w całości przyjęty. Nizigiyimana⁵¹ zauważa, że miłość Boga jest tak przeobfita i bogata, że nie ogranicza się tylko do relacji między Ojcem i Synem. Przybrani synowie przez Syna zostają wszczepieni, jak latorośle, w miłość Ojca. Wzajemność dwóch podmiotów przechodzi we wzajemność wielu podmiotów. Tylko w takim włączeniu w życie Trójcy Świętej są zdolni, żeby prawdziwie wślawić Syna.

Dopiero teraz, gdy doświadczyli niesamowitego obdarowania miłością przez całą Trójcę Świętą oraz gdy poznali swoją prawdziwą tożsamość, mogą zejść z „Janowej góry przemienienia”, by to nowe życie przekazywać całemu światu.

2.2.2. Jedność przez Chrystusa (część B)

Syn w pierwszej kolejności zwraca się do Ojca, stosując zwrot „Ojcze Święty”, który jest unikalny w Nowym Testamencie⁵². Nizigiyimana twierdzi, że zastosowanie takiego sformułowania podkreśla autorytet Ojca jako gwaranta spełnienia się prośby Syna, ponieważ świętość współbrzmi z takimi przymiotami, jak wszechmoc, suwerenność czy wieczność⁵³. Z drugiej strony w słowie „ojciec” wyczuć można niezwykłą głębię i bliskość relacji. To połączenie ujmuje prawdę, że wszechmocny i suwerenny Bóg schodzi do człowieka, staje się bliski, staje się jego ojcem⁵⁴.

Syn aż do tej pory nie wyjawiał treści swojej modlitwy za uczniów, teraz jednak precyzuje, czego ona dotyczy, a mianowicie pragnie, aby Ojciec ustrzegł ich w swoim imieniu (por. w. 11d). W pierwszej kolejności należy się zatem zastanowić, jak właściwie rozumieć słowo „imię” W samej Modlitwie arcykapłańskiej odniesienie do imienia

⁴⁹ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według świętego Łukasza*, s. 496–497.

⁵⁰ C.S. KEENER, *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*, Warszawa 2010, s. 114.

⁵¹ M. NIZIGIYIMANA, *Composition et interprétation de Jn 17*, s. 57.

⁵² S. MĘDALA, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 156.

⁵³ M. NIZIGIYIMANA, *Composition et interprétation de Jn 17*, s. 84.

⁵⁴ A. PACIOREK, *Ewangelia umiłowanego ucznia*, Lublin 2000, s. 371.

występuje cztery razy: dwa razy, gdy Syn mówi o objawieniu imienia Ojca (ww. 6a.26a), oraz kolejne dwa w badanej części (ww. 11d.12b), jako gwarancja ochrony uczniów⁵⁵. Badając, co kryje się pod tym słowem, część komentatorów doszła do wniosku, że tym imieniem jest „Ojciec”. Syn natomiast, jako posłany przez Ojca do ludzi, jest Jego objawieniem (por. J 17,26)⁵⁶.

Inni egzegeci twierdzą, że Jan nigdy nie używa słowa „ojciec” jako imienia własnego Boga, ale (wylączając J 20,27) odnosi je do jedynej tego typu relacji, jaka istnieje między Jezusem a Bogiem. Z tego względu uważają, że wyraz „imię” należy wiązać z imieniem objawionym Mojżeszowi w krzaku ognistym: „Ja jestem” (Wj 3,14). W takim świetle można powiedzieć, że wyraża ono odwieczną egzystencję, która nie ma początku ani końca⁵⁷.

Inaczej w swojej interpretacji podąża Nizigiyimana⁵⁸, który stawia tezę, że „imię” należy odczytywać jako „miłość”. Uważa, że miłość Boga nie jest platoniczna, rozumiana jako tylko duchowa, ale jej cechą jest „wcielenie”. Posiada widoczną twarz, która z jednej strony charakteryzuje miłość Boga, z drugiej zaś sprawia, że przez Jego oblicze ta miłość staje się dostępna dla ludzi. W centrum stoi zatem miłość, którą Ojciec dał Synowi w ojcowskiej relacji. Przez Syna (w. 12a-d) to „imię Ojca” jest również dostępne uczniom. Na progu swego odejścia Syn chce ich przedstawić jako swoich prawdziwych braci, aby mieli udział w tej samej relacji, aby Ojciec przyjął ich jak własnych synów. Dlatego otrzymany dar „imienia” dla Syna (w. 11b) należy określić jako „synostwo”, natomiast zachowywanie uczniów w „imieniu” Ojca (w. 11a) oznacza adopcję. Wtedy naturalną konsekwencją jest, aby zachowywanie w „imieniu” Ojca, które podejmuje Syn (w. 12b-d), nazwać braterstwem.

Objawia się w tym głębia więzi boskich, która ze swej natury jest inkluzywna, otwiera się na osoby przybranych synów. Imię Ojca odczytane jako miłość jest tym samym uprzywilejowanym miejscem realizacji jedności między Ojcem i Synem, ale także między uczniami. Podsumowując, można przytoczyć słowa św. Jana Pawła II z encykliki *Ut unum sint*: „Bóg pragnie Kościoła, ponieważ pragnie jedności, i właśnie w jedności wyraża się cała głębia Jego *agape*” (nr 9).

W drugim urywku w centrum znajduje się wyrażenie „i ustrzegłem” (w. 12d). Autorzy tłumaczenia interlinearnego zarówno tutaj, jak i w ww. 11d.12b użyli tego samego czasownika „strzec”, jednak tekst grecki wyraża tę treść za pomocą dwóch odmiennych słów: φυλάσσω (w. 12d) oraz τηρέω (ww. 11d.12b). Zdania co do tłumaczenia tych słów są wśród badaczy podzielone. Co prawda Barret⁵⁹ uważa je za określenia równo-

⁵⁵ S. MĘDALA, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 153.

⁵⁶ *Tamże*, s. 154.

Tamże.

⁵⁸ M. NIZIGIYIMANA, *Composition et interprétation de Jn 17*, s. 84–85.

⁵⁹ C.K. BARRET, *The Gospel according to St John An Introduction with Commentary and Notes on the Greek text*, London 1967, s. 508.

znaczne, jednak wielu egzegetów nie traktuje ich synonimicznie, np. Popowski⁶⁰ tłumaczy τηρώε jako trzymać, zachowywać, zaś φυλάσσω jako czuwać na czymś, strzec, pilnować. Wydaje się, że nie można φυλάσσω rozumieć tylko jako dopełnienie czynności Syna z w. 12b, lecz pojawia się tutaj dramatyczne wyznanie, objawia się *mysterium passionis*. Biorąc pod uwagę J 12,25, gdzie φυλάσσω również występuje, uwidacznia się związek między traceniem życia a zachowaniem go. W takim świetle w wyrażeniu „i ustrzegłem” należy usłyszeć krzyk Syna, który traci swoje życie, żeby zachować przy życiu swoich uczniów. Za tym niepozornym sformułowaniem kryje się cała głębia męki i cierpienia Syna; cena, którą musi zapłacić, żeby ustrzec swoich uczniów w imieniu Ojca (w. 12b) oraz zachować ich od zatracenia (w. 12f). Zatem ofiara Syna jest ponad zdradą „syna zguby”, On umiera także za tych, którzy kiedykolwiek przez swoją niewierność podniosą na Niego swoją stopę (J 13,18). W takiej perspektywie również wypełnienie Pisma (w. 12g) należałoby bardziej niż do „syna zguby” odnieść do Syna, który poprzez ofiarę w sobie wypełnia całe Pismo (J 19,28-30).

Trzeci urywek zachowuje ścisły związek z urywkiem wcześniejszym. O ile w drugim temacie centralnym, jak to zostało pokazane wcześniej, jest pasja Chrystusa, o tyle tutaj uwidacznia się radość paschalna. Mędała⁶¹ i Fausti⁶² pojawiający się tutaj temat radości odnoszą do J 15,11, w tym kluczu wskazując na doświadczenie miłości Ojca i Syna jako na źródło owej radości. Odczytanie tego urywka w kontekście J 16,20-24 powoduje jednak zmianę kierunku interpretacji. W J 16,20-24 sytuacja, w której mają znaleźć się uczniowie, jest porównana do wydarzenia porodu. Jezus zapowiada swoim uczniom chwilę rozłąki, która spowoduje w nich smutek, jednak gdy ponownie Go zobaczą, doświadczą prawdziwej radości. Większość badaczy uważa, że tym momentem ponownego spotkanie z Jezusem jest wydarzenie zmartwychwstania⁶³. W tym kontekście słowa Syna o przychodzeniu do Ojca i wypełnieniu uczniów radością mogą być uznane za zapowiedź wydarzeń popaschalnych, kiedy to uczniowie, obdarzeni Duchem Świętym, już tu na ziemi będą mogli doświadczać pełni radości.

Jak to zostało opisane w punkcie 1., w tej części widoczna jest struktura oparta o schemat abb'. Powtarzający się spójnik „aby” wskazuje na paralelizmy pomiędzy jednością uczniów wzorowanej na jedności Ojca i Syna (w. 11f), wypełnieniem Pisma (w. 12g) oraz radością (w. 13c)⁶⁴. Nie wszystkie jednak elementy są równorzędne. Pomiedzy urywkami A i A' zachodzi ścisły związek poprzez osobę Syna. W nich streszcza się Jego działalność i misja. On przyszedł, aby poprzez wierność Ojcu, aż po krzyż, doskonale wypełnić w sobie Pismo (por. Mt 5,17), aby przez to Jego uczniowie mogli otrzymać pełnię radości, której

⁶⁰ R. POPOWSKI, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1995, s. 602, 645.

S. MĘDAŁA, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 158.

⁶² S. FAUSTI, *Rozważaj i głos Ewangelii: wspólnota czyta Ewangelii wg św. Jana*, t. II, Kraków 2005, s. 144.

⁶³ S. MĘDAŁA, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 137.

⁶⁴ M. NIZIGIYIMANA, *Composition et interprétation de Jn 17*, s. 95.

źródłem jest zmartwychwstanie. To doświadczenie jest dla nich punktem wyjścia, aby mogli tworzyć wspólnotę opartą o jedność Trójcy Świętej. Prawdziwa jedność musi mieć za fundament doświadczenie misterium Jezusa Chrystusa.

2.2.3. Poślani jak Syn (część A')

Jak to już zostało omówione przy opisie struktury, ta część zbudowana jest na podstawie schematu AA'B. W odróżnieniu od pozostałych części tego fragmentu ta posiada najbardziej regularną budowę. Jest rzeczą ważną, by przeanalizować występujące powtórzenia, jednak nie można zapomnieć o różnicach, ponieważ, zgodnie z zasadą wypracowaną przez retorykę hebrajską, jeśli dwie jednostki są do siebie bardzo zbliżone, wtedy szczególnie trzeba zwrócić uwagę na rozbieżności⁶⁵.

W dwóch pierwszych urywkach niemal identyczne są ostatnie segmenty (ww. 14cd.16). Zawarta w nich informacja mówi, że uczniowie podobnie jak Syn nie należą do świata. Z punktu widzenia retoryki należy zwrócić uwagę na spójnik „jak”, który wprowadza zdanie porównawcze, ponieważ łączy on wszystkie trzy urywki tej części. Poprzez taką konstrukcję Jan chce dobitnie zaznaczyć, że tożsamość uczniów jest w ścisły sposób złączona z osobą Syna. Z tym wiąże się także inny wniosek, a mianowicie: to czy będą, czy nie ze świata, zależy od ich relacji do Syna. Implikuje to konieczność dokonania jednoznacznego wyboru. Uczniowie muszą wybrać: Chrystus albo świat, ponieważ nie ma trzeciej drogi. Jak zauważa Nizigiyimana, w powołaniu ucznia nie ma nic z determinizmu, wręcz przeciwnie, zostaje podkreślona wolność i odpowiedzialność w wyborze⁶⁶.

Co jednak mówią różnice pomiędzy tymi jednostkami? Zauważalny jest paralelizm antytetyczny w parze czasowników: „dałem” (w. 14a) i „zabrałeś” (w. 15b), a także związek pomiędzy wyrażeniami: „świat znienawidził ich” (w. 14b) oraz „ustrzegłeś ich od złego” (w. 15c). Słowem Ojca, które otrzymali uczniowie, jest sam Syn⁶⁷. To powoduje wzrastającą nienawiść w stosunku do nich ze strony świata, taką samą, jaką świat od początku żywi do Syna (por. J 15,18-19). On, świadom tej nienawiści, nie prosi, żeby Ojciec zabrał ich ze świata, ale żeby ich ochronił od złego. Nie istnieje jednoznaczne wyjaśnienie jakiego rodzaju jest to zło, czy należy je odczytywać w sensie moralnym, czy też w osobowym⁶⁸. Wykorzystując jednak relacje wewnątrz tekstu, poprzez związek z poprzednim urywkem, to zło można zinterpretować jako konsekwencja nienawiści świata w stosunku do uczniów. Cała zatem działalność Syna i Ojca jest skupiona w uczniach, aby pozostali w świecie. Zbawienie, które jest centralnym punktem misji

⁶⁵ R. MEYNET, *Wprowadzenie do hebrajskiej retoryki biblijnej*, s. 21.

⁶⁶ M. NIZIGIYIMANA, *Composition et interprétation de Jn 17*, s. 116–117.

S. FAUSTI, *Rozważaj i głos Ewangelii*, s. 144.

⁶⁸ S. MĘDALA, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 158.

Jezusa (J 3,17.35-36; 4,22.42; 5,21-24.34; 6,40; 10,9; 12,47)⁶⁹, ma być przekazywane światu przez Jego uczniów. Jednak narzędzia, przez które rozszerza się królestwo Boga, są inne od tych, które proponuje świat. Uczniowie naśladować swojego Mistrza, muszą na nienawiść odpowiadać miłością, zaś na zło – dobrem (Rz 12,21). Nie są w stanie sami sprostać tej misji; to może się wydarzyć tylko pod warunkiem ich całkowitego przyłgnięcia do Chrystusa (J 15,1-9) przez przyjęcia Słowa (w. 14a) oraz przez troskę Ojca (w. 15c), o którą prosi Syn.

W centrum trzeciego urywka, który zbudowany jest w sposób koncentryczny (ABA'), znajduje się w. 18, w którym Syn przekazuje swoim uczniom nakaz misyjny. Spójnik „jak”, podobnie jak we wcześniejszych urywkach, wskazuje na relację zależności. Posłanie uczniów ma swoje ściśle źródło w Synu, który został posłany przez Ojca. Apostołowie, a przez nich cały Kościół ma swój udział w tym jedynym posłaniu.

Ww. 17 i 19, które okalają centralny wers, w niemal idealnej symetrii wskazują na temat uświęcenia. Jak to zostało opisane przy okazji kontekstu biblijnego, uświęcenie dotyczące uczniów należy odczytywać jako dar Ojca, który ma na celu ich owocną misję pośród świata. Nizigiyimana⁷⁰ uważa, że uświęcenie oznacza zaproszenie do udziału w świętości Ojca i Syna po to, by cała Trójca Święta przenikała ich działalność. Nie ma zatem sprawić w nich poczucia wyższości, czy bycia wyróżnionym, ale, jak zacznij w cieście, uczniowie mają rozszerzać uświęcenie całego świata.

Struktura całej części trzeciej wskazuje na posłanie uczniów do świata jako na temat centralny. Cała działalność Trójcy Świętej jest ukierunkowana na to, aby ich misja przynosiła owoce. Uczniowie otrzymują Słowo Ojca, mają udział w świętości Boga oraz zapewnioną ochronę przed niszczycielskimi siłami zła, żeby móc nieprzerwanie rozszerzać Królestwo Boże.

3. Kompozycja i teologia fragmentu J 17,9-19

3.1. Kompozycja fragmentu J 17,9-19

3.1.1. Analiza leksykalna

Dwie skrajne części rozpoczynają się zaimkiem osobowym „ja” odnoszącym się do Syna (ww. 9a.14a), podczas gdy część centralna posiada na początku uroczysty zwrot do Ojca: „Ojcie święty” (w. 11d). W pierwszej i trzeciej części większy akcent pada na relację do świata. W części A rzeczownik „świat” występuje trzykrotnie, zaś w A' aż siedmiokrotnie i w większości występuje w powiązaniu z przeczeniem, podczas gdy

⁶⁹ C.S. KEENER, *The Gospel of John. A commentary*, t. I, Peabody 2003, s. 570.

⁷⁰ M. NIZIGIYIMANA, *Composition et interprétation de Jn 17*, s. 122.

w centralnej części można zauważyć tylko jedno wystąpienie, które dodatkowo ma charakter twierdzący (w. 13b). Wszystkie trzy części łączy również czasownik „dać” (ww. 9c.11e.12b.14a), jednak występują różnice co do dawcy, adresata oraz samego przedmiotu obdarowania.

Biorąc natomiast pod uwagę związki pomiędzy poszczególnymi częściami, wtedy pomiędzy A i B należy wskazać na wyrażenie „do ciebie przychodzę” (ww. 11c.13a), które w obu przypadkach występuje w ostatnim urywku. Znacznie więcej zbieżności można zauważyć, porównując jednostki B oraz A'. W urywkach, które są niczym korona każdej części, powtarza się spójnik „jak” (ww. 11f.18a) i w obu przypadkach odnosi sytuację uczniów do rzeczywistości boskiej. Idąc dalej, powtarza się prośba Syna skierowana do Ojca o ustrzeżenie lub też zachowanie uczniów, z tą jednak różnicą, że w w. 11d jest to zachowanie w dobrej wartości, jaką jest imię Ojca, podczas gdy w w. 15c celem jest ochrona przed złem. Paralelizm synonimiczny występuje pomiędzy słowami „pismo” (w. 12g) oraz „słowo” (w. 14a), zaś leksemy „radość” (w. 13c) oraz „znienawidził” (w. 14b), występujące na styku obu części, odpowiadają sobie na zasadzie przeciwieństw.

Wewnętrzna spójność poszczególnych części oraz wyżej wymienione zależności przemawiają na korzyść uznania kompozycji koncentrycznej ABA' w omawianym fragmencie.

A

⁹ JA	co_do	nich	proszę.		
Nie	co_do	świata	proszę,		
ale	co_do	których	dałeś	mi,	
bo		twoi		są,	
<hr/>					
¹⁰ i	moje	wszystko	twoje	jest	
i	twoje		moje,		
i	jestem_wslawiony		w nich.		
<hr/>					
¹¹ I	już_nie	jestem	w świecie ,		
a	oni		w świecie	są,	
i_ja			DO CIEBIE	PRZYCHODZĘ.	

B

^{11d} OJCZE	święty,	ustrzeż	ich	w imieniu	twym,
które		dałeś	mi,		
aby		byli jedno	~~ja~~		my.
<hr/>					
¹² Gdy	bylem		z nimi,		
ja	ustrzeżłem		ich	w imieniu	twym,
które	dałeś		mi,		
	ustrzeżłem,				
i nikt			z nich	(nie) zginął,	
jeśli nie	syn		zguby,		
aby	Pismo		wypełniło się.		
<hr/>					
¹³ Teraz zaś	DO CIEBIE		PRZYCHODZĘ		
i to	mówię		w świecie ,		
aby mieli	radość		moją	wypełnioną	w sobie.

A'

¹⁴ JA	dałem	im	słowo	twoje
i świat	znenawdził	ich,		
bo	nie są	ze świata ,		
~~ja~~ ja	nie jestem	ze świata .		
<hr/>				
¹⁵ Nie proszę,				
aby	zabrałeś	ich	ze świata ,	
ale aby	ustrzeżłeś	ich	od złego.	
<hr/>				
¹⁶ ze świata	nie są,			
~~ja~~ ja	nie jestem	ze świata .		
<hr/>				
¹⁷ Uświęć	ich		w prawdzie.	
słowo	twoje		prawdą jest.	
¹⁸ ~~ja~~ mnie	wysłałeś		na świat ,	
i_ja	wysłałem ich		na świat .	
¹⁹ I za nich	ja		uświęcam (siebie),	
aby byli	i oni		uświęceni w prawdzie.	

3.1.2. Synteza

Po przeprowadzeniu analizy leksykalnej, która pokazała wzajemne powiązania pomiędzy częściami, można teraz przejść do kolejnego etapu, czyli syntezy myśli zawartej w poszczególnych częściach oraz jej wpływu na rozumienie całości.

⁹ Ja co_do nich proszę. **nie co_do świata proszę**, ale co_do których dałeś mi, bo twoi są,

¹⁰ i moje wszystko twoje jest i twoje moje, **i jestem wstawiony w nich.**

¹¹ I już_nie jestem w świecie, a **oni w świecie są**, i ja do ciebie przychodzę.

^{11d} Ojczy święty, **USTRZEŻ ICH W IMIENIU TWYM**,
które dałeś mi, aby byli jedno jako my.

¹² gdy byłem z nimi, ja strzegłem ich w imieniu twym, które dałeś mi, i ustrzegłem,
i nikt z nich (nie) zginął, jeśli nie syn zguby, aby pismo wypełniło się.

¹³ Teraz zaś do ciebie przychodzę i to mówię w świecie, aby mieli radość moją wypełnioną w sobie.

¹⁴ Ja dałem im słowo twe i świat znienawidził ich,
jak ja nie jestem ze świata.

bo nie są ze świata,

¹⁵ Nie proszę, aby zabrałeś ich ze świata, **ALE ABY USTRZEGLĘŚ ICH OD ZŁEGO.** ¹⁶ **ze świata nie są**,
jak ja nie jestem ze świata.

¹⁷ Uświęć ich w prawdzie. słowo twe prawdą jest.

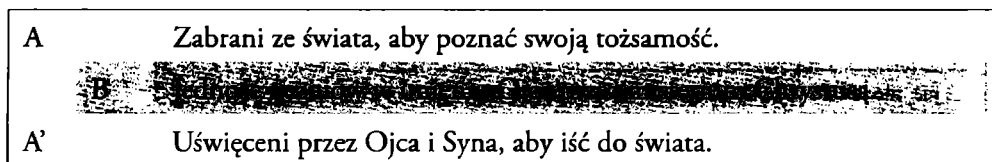
¹⁸ Jak mnie wysłałeś na świat, i ja **wysłałem ich na świat.**

¹⁹ I za nich ja uświęcam (siebie), **aby byli i oni uświęceni w prawdzie.**

W pierwszej części Syn określa odbiorców swojej modlitwy i wyklucza z niej świat (w. 9ab); ta sama myśl o rozgraniczeniu pomiędzy uczniami a światem pojawia się dwukrotnie w trzeciej części (ww. 14cd.16ab). Dotyczy to w obu częściach urywków mniej znaczących, biorąc pod uwagę konstrukcję retoryczną. Można zatem powiedzieć, że relacja do świata jest pewnym tłem lub podprowadzeniem do najbardziej ważkich tematów. W tym miejscu zaznaczają się największe różnice pomiędzy częściami, które jednak pozostają we wzajemnym dialogu. Jak to zostało już opisane w punkcie 2., w centrum pierwszej części znajduje się objawienie tajemnicy życia wewnętrznego Trójcy Świętej, tj. bezwarunkowego wzajemnego obdarowania. Syn zabiera uczniów ze świata, żeby pokazać im tę niesamowitą rzeczywistość, do której są zaproszeni, do życia w zjednoczeniu z Bogiem, i robi to w słowach: „i jestem wstawiony w nich” (w. 10c). To wstawienie znajduje swoją analogię i rozwinięcie w „uświęceniu” uczniów w części A'. Tutaj jednak modlitwa Syna idzie o krok dalej, ponieważ uczniowie zostają przez Niego posłani na świat. Widoczny staje się zatem paralelizm pomiędzy wzięciem uczniów ze świata, aby im pokazać ich najgłębszą tożsamość (A), a ich uświęceniem, aby mogli pójść do świata (A').

W centrum tego fragmentu znajduje się część B, która pod wieloma względami wyróżnia się od pozostałych. Jej struktura na pierwszy plan stawia osobę Ojca, którego działanie ma na celu zachowanie uczniów w jedności. Ukazuje także, że drogą do tej jedności jest wypełnienie Pisma, czyli męka i śmierć Chrystusa, oraz wypełnienie radością, rozumiane jako wydarzenie zmartwychwstania.

Tak przeprowadzoną syntezę treści badanych części ujęto w poniższym schemacie.

3.2. Wnioski wpływające z analizowanego tekstu

3.2.1. Prymat posłania do świata nad wzięciem ze świata

Jedną z cech charakterystycznych Ewangelii według św. Jana jest dualizm. Łączy się on z pojmowaniem przez ewangelistę tematu eschatologii. Kiedyś błędnie utożsamiano go z dualizmem ontologicznym, spotykanym w gnostycyzmie albo we wspólnotach z Qumran. Zgodnie z nimi świat dzieli się na ludzi dobrych i złych, na tych przeznaczonych do zbawienia oraz na potępionych. Według gnostycyzmu ci ostatni są ludźmi należącymi do ciała, zaś w środowisku Qumran byli nazywani dziećmi Baliala. Autor czwartej Ewangelii posługuje się językiem dualistycznym, korzystając z zestawień słów i sformułowań, takich jak: światłość i ciemność, ludzie należący do świata i ci, którzy do niego nie należą, ci, którzy przeszli ze śmierci do życia i przez to nie będą już sądzeni, oraz ci, którzy jeszcze żyją i podlegają sądowi. To pokazuje, że dualizm u Jana, odmiennie jak w gnostycyzmie czy w Qumran, jest dualizmem moralnym, a nie ontologicznym⁷¹. Zaznacza się on także w terminie „świat”, który jest u Jana pojęciem ambiwalentnym⁷². W pozytywnym znaczeniu jest to cała ludzkość, dla której zbawienia przyszedł Jezus (J 3,17; 12,47). Świat ten obejmuje Samarytan i Żydów (J 4,1; 4,42), ale także Greków i ogólnie pogan (J 12,20-22). Natomiast w znaczeniu negatywnym oznacza wszystkich ludzi, którzy z własnej winy odrzucają Boga i nie przyjmują Jego światła⁷³. W pismach Jana świat w aspekcie negatywnym jest przedstawiany w charakterystycznych antytezach, w których rzeczywistość świata przeciwstawiona jest Bogu. Jest to widoczne w paralelnych wyrażeniach, takich jak np. „światłość”, odnosząca się do Boga (1 J 1,5; J 1,9), oraz

⁷¹ T. OKURE, *Ewangelia świętego Jana*, w: W.R. FARMER (red.), *Międzynarodowy Komentarz do Pisma Świętego*, s. 1308–1309.

⁷² A. PACIOREK, *Ewangelia według św. Jana*, Lublin 2000, s. 26.

⁷³ *Tamże*.

„ciemność” (J 3,19-21). Jednak nade wszystko świat jest pogrążony w śmierci (J 5,25), podczas gdy sam Bóg jest życiem (J 11,25)⁷⁴. Śmierć tutaj nie oznacza tylko fizycznej, lecz przede wszystkim duchową, rozumianą jako brak zbawienia.

Uczniowie z tak rozumianego świata zostają zabrani, nie należą do niego (część A). Wchodzą z Synem na swoistą „górze przemienienia”⁷⁵. On im pokazuje życie, do jakiego są zaproszeni, do komunii Trójcy Świętej. Ma to ich umocnić przed powrotem do świata, który nie wierzy (por. J 3.18). W teologii Jana tym, co charakteryzuje i wyróżnia prawdziwego ucznia Chrystusa, jest wiara⁷⁶. Gnilka⁷⁷ podkreśla, że niewiele jest przypadków w pismach Jana, w których wiara występuje w formie rzeczownikowej; zazwyczaj jest wyrażona jako czasownik. Wiara jest więc procesem. Zatem Jezus, który zabiera swoich uczniów ze świata, już jako wierzących, chce ich wiarę jeszcze bardziej ugruntować, wprowadzając ich w tajemnicę życia wewnętrznego Trójcy Świętej. To bezwarunkowe obdarowanie znajduje swój obraz w osobie miłosiernego Ojca przyjmującego do domu swoich „marnotrawnych synów”, dla którego synostwo jest ponad ich niewierność czy zdradę⁷⁸. Tylko w przyjęciu niezastuzzonego daru przebaczenia są w stanie prawdziwie uwielbić Boga. Jest to ważny moment w powołaniu ucznia, ponieważ pokazuje, że priorytetem zawsze są relacje. Bezwzględnie najważniejszą jest relacja wierzącego do Boga, który jako pierwszy zaprasza do wspólnoty z Nim. Jednak zaraz po niej akcent pada na braterską relację do drugiego człowieka. Jedna bez drugiej nie może poprawnie zaistnieć (por. 1 J 4,20-21).

W paralelnej części A' – zgodnie z wypracowaną strukturą – myśl biegnie od nienawiści ze strony świata względem uczniów, przez uświęcenie ich przez Ojca i Syna, aż do posłania z misją na świat. Uświęcenie uczniów jest kolejnym krokiem po włączeniu ich w żywotną komunie Osób Boskich (część A). W przestrzeni działania widoczny jest Ojciec, który jest źródłem uświęcenia uczniów, ale zaraz na drugim biegunie obecny jest Syn, który uświęca siebie. Benedykt XVI⁷⁹ zwraca uwagę, że uświęcenie się Syna za uczniów to „bycie dla”, które nierozzerwalnie połączone jest z ofiarą. Cała działalność Ojca i Syna, którą można opisać jako dar i ofiara, jest skupiona w uczniach. Struktura ukazuje, że punkt kulminacyjny znajduje się w w. 18, a jest nim posłanie uczniów na świat. To jest główny ich cel. Benedykt XVI trafnie opisuje to w słowach:

Uczniowie mają być włączeni w poświęcenie Jezusa; także w nich ma się dokonać to zawładnięcie i przeniesienie w sferę Bożą i tym samym posłanie do świata⁸⁰.

⁷⁴ J. GNILKA, *Teologia Nowego Testamentu*, Kraków 2002, s. 312.

⁷⁵ Por. podpunkt 2.2.1.

⁷⁶ E.J. SCHNABEL, *Early Christian mission*, t. I: *Jesus and the Twelve*, Leicester 2004, s. 279.

⁷⁷ J. GNILKA, *Teologia Nowego Testamentu*, s. 357.

⁷⁸ Por. podpunkt 2.1.1.

⁷⁹ J. RATZINGER, *Jezus z Nazaretu*, cz. 2: *Od wjazdu do Jerozolimy do Zmartwychwstania*, Kielce 2011, s. 101.

⁸⁰ *Tamże*, s. 102.

Syn daje im swoje słowo, w swojej modlitwie prosi, aby Ojciec ich chronił i uświęcał, a ostatecznie On sam oddaje siebie w ofierze, żeby ich misja przynosiła owoce. Widać zatem, że wszystko, co otrzymują uczniowie, ma służyć ich dziełu misyjnemu. Nie mogą stać się grupą zamkniętą, kastą wybranych, którzy czują się lepsi od reszty zepsutego świata. Wręcz przeciwnie, mając wzór w swoim Mistrzu, który przyszedł jako pokorny sługa, są posłani do wszystkich ludzi, również za cenę ofiary z własnego życia, aby każdy mógł wejść w to samo doświadczenie komunii z Bogiem.

3.2.2. Od synostwa do braterstwa

Termin „ojciec” u Jana pojawia się 137 razy⁸¹, przy czym 120 razy odnosi się on do Boga, a w pozostałych przypadkach wskazuje na ludzi oraz na diabła. Znacznie rzadziej występuje u synoptyków (Mt – 64 razy, Mk – 18 razy, Łk – 56 razy), przy czym kładą oni większy nacisk na ojcostwo w odniesieniu do ludzi. To pokazuje, że Jan bardzo mocno chce podkreślić znaczenie Osoby Ojca, który objawia się przez Syna⁸². Należy zaznaczyć, że przy tym nie korzysta z terminu „Ojciec” zamiennie do terminu „Bóg”, ale tego pierwszego używa zawsze, gdy przytacza słowa Jezusa albo jeśli sam rozważa stosunek Syna do Ojca⁸³. Czwarta Ewangelia uwydatnia także pierwszeństwo Ojca w działaniu na rzecz zbawienia świata. Z miłości daje swojego Jednorodzonego Syna (J 3,16), wysyła na świat (J 17,23) i poświęca Go (J 10,36), aby zbawić świat (J 3,17), ale też, żeby objawić ludziom bogactwo życia wiecznego. Dlatego oczywiste jest, że Ojciec chce, aby wszyscy ludzie zostali Jego dziećmi i posiadali udział w Bożym życiu⁸⁴.

Tak przedstawiona w zarysie teologia Jana dotycząca osoby Ojca ma swoje odzwierciedlenie w całym fragmencie J 17,9-19. Jak pokazała analiza struktury całego fragmentu, na pierwszy plan wysuwa się postać Ojca. Dzieje się tak we wszystkich częściach: w pierwszej (A), gdy mowa jest o uczniach jako o darze Ojca, w trzeciej (A'), gdy Syn prosi Go o zachowanie uczniów od zła i uświęcenie w prawdzie. Opisane powiązania pomiędzy częściami A i A' kierują jednoznacznie ku centrum badanej jednostki, tj. do części B (ww. 11d-13). W ścisłym środku znajduje się prośba Syna o ustrzeżenie uczniów w imieniu Ojca, które ich jednoczy. Jak zauważa Nizigiyimana⁸⁵ w tej części po raz pierwszy (biorąc pod uwagę cały 17. rozdział) Syn poleca uczniów osobistej interwencji Ojca. On sam oczywiście pozostaje pośrednikiem, tym, który się wstawia za uczniami, jednak wypełnienie modlitwy będzie zależało od Ojca. Prośba, która dotyczy zachowa-

⁸¹ R. MORGENTHALER, *Statistik des Neutestamentlichen Wortschatzes*, Zürich 1958, s. 130.

⁸² M.S. WRÓBEL, *Jezus janowy jako objawiciel oblicza Ojca*, „*Verbum Vitae*” 20 (2011), s. 191-203.

⁸³ W. MARCHEL, *Ojciec*, w: F. GRYGLEWICZ (red.), *Egzegeza Ewangelii św. Jana*, Lublin 1992, s. 147.

⁸⁴ *Tamże*, s. 149.

⁸⁵ M. NIZIGIYIMANA, *Composition et interprétation de Jn 17*, s. 150-151.

nia w imieniu Ojca, jest w swej istocie prośbą o usynowienie uczniów⁸⁶. Bardzo dobrze w swojej istocie wyraża to konstytucja *Dei verbum*:

Spodobało się Bogu w swej dobroci i mądrości objawić siebie samego i ukazać tajemnicę swej woli (...), dzięki której ludzie przez Chrystusa, Słowo, które stało się ciałem, mają dostęp do Ojca w Duchu Świętym i stają się współuczestnikami Bożej natury (...) Przez to objawienie niewidzialny Bóg (...) w swej wielkiej miłości przemawia do ludzi jak do przyjaciół (...) i przestaje z nimi (...), aby zaprosić i przyjąć ich do wspólnoty z sobą (KO 2).

Uwzględniając również interpretację „imienia” Ojca jako Jego „miłości”, można powiedzieć, że podstawowym tematem całego fragmentu jest miłość Ojca, która usynawia. Są tutaj jakby ukryte słowa, które usłyszał Jezus w czasie chrztu w Jordanie: „Tyś jest mój Syn umiłowany, w Tobie mam upodobanie” (Mk 1,3). To doświadczenie bezwarunkowego przyjęcia przez Ojca jest fundamentem dla tożsamości każdego ucznia, wszystko inne z niego bierze początek. Dopiero będąc synami, mogą prawdziwie być dla siebie braćmi.

3.2.3. Przez Chrystusa

Struktura części B wskazuje jeszcze na inną prawdę. Tym, który objawia imię Ojca, jest Syn. W tej części są obecne dwa paralelne urywki (BB'). Wyrażenie „i ustrzegłem”, będące w centrum pierwszego urywka, jest krzykiem Syna, który traci swoje życie, aby zachować przy życiu swoich uczniów⁸⁷. Tym samym wyraża się męka konania Jezusa, co jest wzmocnione przez sformułowanie o wypełnieniu się Pisma, ukazujące powiązanie z opisem męki Chrystusa na Golgocie (por. J 19,23-37). W drugiej zaś części obecny jest temat radości paschalnej uczniów, która bierze swój początek z krzyża. Z jednej strony Jego mękę i śmierć, z drugiej zaś zmartwychwstanie.

Przez oblicze Chrystusa miłość Ojca staje się dostępna dla uczniów. Widoczne są jej rysy, to, że jest zupełnie „dla”, aż po całkowitą ofiarę z siebie. Z drugiej strony jest potężniejsza niż śmierć, bo w niej jest ukryte życie. Tutaj warto po raz kolejny przytoczyć słowa Benedykta XVI⁸⁸, który pisał:

Jedność może przyjść tylko od Ojca przez Syna. Jest ona związana z „chwałą”, którą daje Syn: z Jego obecnością darowaną przez Ducha Świętego, będącą owocem Krzyża oraz przemiany Syna w śmierci i zmartwychwstaniu.

Może nie okaże się zbyt odważne twierdzenie, że uczniowie, którzy przez Chrystusa przyjęli miłość Ojca i stali się Jego synami, przez ich braterską jedność oblicze Boga staje się dostępne dla świata (J 17,21). Ich misją jest wprowadzać cały świat

⁸⁶ Por. podpunkt 2.2.2.

⁸⁷ Por. podpunkt 2.2.2.

⁸⁸ J. RATZINGER, *Jezus z Nazaretu*, s. 108.

w tę samą relację synowską, w to samo doświadczenie spotkania, aby każdy, kto ich pozna, mógł powiedzieć: „Wierzmy już nie dzięki twemu opowiadaniu, na własne bowiem uszy usłyszeliśmy i jesteśmy przekonani, że On prawdziwie jest Zbawicielem świata” (J 4,42).

Zakończenie

Problemem badawczym niniejszego artykułu było przebadanie Modlitwy arcykapłańskiej umieszczonej w 17. rozdziale Ewangelii Jana, tak aby wskazać jej wewnętrzną kompozycję, a co za tym idzie, wskazać na jeden główny temat. Tak sformułowane założenia zostały zweryfikowane z wykorzystaniem narzędzi, jakimi posługuje się retoryka semicka. W ten sposób w trakcie pracy wydobyto fragment centralny, jakim jest perykopa J 17,9-19, która składa się z 3 części ułożonych koncentrycznie (ABA'), a w jego ścisłym centrum znajduje się w. 11d-f. W tym kluczu interpretacyjnym zasadnicze przesłanie przebadanego fragmentu można streścić następująco: uczniowie stają się synami przez miłość Ojca widoczną w misterium Chrystusa, aby przez braterstwo ukazać ją światu.

Całość artykułu została opisana w trzech powiązanych z sobą punktach. W pierwszym przeprowadzono delimitację kontekstualną oraz analizę odgórną, które pozwoliły wydzielić J 17,9-19 jako samodzielną jednostkę. Następnie z wykorzystaniem analizy oddolnej wykonano delimitację strukturalną badanego fragmentu. Pozwoliło to wskazać w nim trzy części, które oznaczono jako: A (ww. 9-11c), B (ww. 11d-13) oraz A' (ww. 14-19). Dla każdej z nich określono również schemat retoryczny, dzięki czemu możliwe stało się zdefiniowanie najważniejszych wersetów.

Wyniki analiz z pierwszego punktu stały się z kolei powodem dla dociekań w drugim. Na początku został zbadany kontekst biblijny dla poszczególnych części. Pozwoliło to zauważyć powiązania badanego fragmentu m.in. z przypowieścią o winnym krzewie (J 15,8-9), przypowieścią o synu marnotrawnym (Łk 15,31-32) oraz modlitwą *Ojciec nasz* (Mt 6,9-13). W drugim etapie przeprowadzono egzegezę każdej z części ze szczególnym uwzględnieniem ich struktury, przez co możliwe stało się zdefiniowanie nowych ścieżek interpretacji, np. koncentryczna budowa części A umożliwiła dostrzeżenie tematu przeobstwienia uczniów oraz analogii z opisem Przemienienia na górze Tabor. Byłoby to niemożliwe bez uwzględnienia kompozycji tekstu.

W trzecim punkcie została opisana struktura całego fragmentu J 17,9-19, który składa się z trzech części ułożonych koncentrycznie w schemacie ABA'. Został także wypracowany i zaprezentowany schemat prezentujący w sposób syntetyczny główne przesłanie poszczególnych jednostek. Stał się on pomocny przy wypracowywaniu wniosków. Schemat ten pozwolił także zobaczyć, że głównym tematem J 17,9-19 jest dar miłości Ojca przekazywany przybranych synom, co dokonuje się przez ofiarę Syna. Tym samym cel postawiony u początku pracy został zrealizowany pomyślnie.

Podczas analiz korzystano z tłumaczenia interlinearnego Nowego Testamentu na język polski. Pozwoliło to zachować składnię języka greckiego, a poprzez to uchwycenie zależności leksykalnych i syntaktycznych, kluczowych w retoryce semickiej. Jednak w miejscach, gdzie to tłumaczenie nie oddawało w sposób wystarczający znaczenia greckiego, posłużono się tekstem oryginalnym.

Analiza retoryczna nie jest zbyt popularna wśród egzegetów, stąd też niewiele publikacji traktuje ten temat, tym bardziej w polskim środowisku naukowym. Dlatego niemożność odniesienia wyników własnych badań do propozycji podziału proponowanych przez innych badaczy była niewątpliwie trudnością w czasie powstawania tego artykułu. Sytuację tę zmieniła publikacja w języku francuskim pt. *Composition et interprétation de Jn 17. Fils dans le Fils*, której autorem jest Martin Nizigiyimana. Pozwoliła ona zweryfikować i skorygować autorskie propozycje podziału. Stała się ona także w wielu miejscach inspiracją do wyprowadzenia własnej propozycji interpretacji.

Niniejszy artykuł wprowadza tym samym odświeżone spojrzenie na fragment J 17,9-19. Pozwala dostrzec spójność kompozycji i w ten sposób uchwycić jego główne przesłanie. Prezentuje także najnowsze efekty badań prowadzonych na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie, niedostępne jeszcze dla polskiego czytelnika.

Przebadanie perykopy J 17,9-19 ciągle nie wyczerpuje bogactwa całej Modlitwy arcykapłańskiej. Niech zatem będzie przyczynkiem do dalszych badań.

Bibliografia

- POPOWSKI R., *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1995.
- STRONG J., *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, Warszawa 2015.
- BARRET, C.K., *The Gospel according to St John. An Introduction with Commentary and Notes on the Greek text*, London 1967.
- BOISMARD M. E., LAMOUILLE A., *L'Évangile de Jean*, Paris 1979.
- CZERSKI J., *Metodologia Nowego Testamentu*, Opole 2012.
- DE LA POTTERIE I., *Modlitwa Jezusa. Mesjasza - Sługi Bożego - Syna Bożego*, Kraków 1996.
- DODD C.H., *The Interpretation of the Fourth Gospel*, Cambridge 1953.
- FAUSTI S., *Rozważaj i głos Ewangelię : wspólnota czyta Ewangelię wg św. Jana*, t. II, Kraków 2005.
- GNILKA J., *Teologia Nowego Testamentu*, Kraków 2002.
- KEENER C.S., *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*, Warszawa 2010.
- KEENER C.S., *The Gospel of John. A commentary*, t. I, Peabody 2003.
- KLINKOWSKI J., *Analiza dramatyczna Ewangelii św. Jana*, Legnica 2007.
- LANGKAMMER H., *Komentarz teologiczno-pastoralny do Biblii Tysiąclecia. Nowy Testament. Ewangelia wg św. Łukasza. Ewangelia. wg św. Jana* Poznań, 2014.

- LEVORATTI A.J., *Księga Kapłańska*, w: W.R. FARMER (red.), *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, Warszawa 2001².
- MARCHEL W., *Ojciec*, w: F. GRYGLEWICZ (red.), *Egzegeza Ewangelii św. Jana*, Lublin 1992.
- MEYNET R., *Język przypowieści biblijnych*, Kraków 2005.
- MEYNET R., *Wprowadzenie do hebrajskiej retoryki biblijnej*, Kraków 2001.
- MĘDAŁA S., *Ewangelia według świętego Jana* (NKB.NT), t. IV, cz. 2, Częstochowa 2010.
- MICKIEWICZ F., *Ewangelia według świętego Łukasza* (NKB.NT), t. III, cz. 1, Częstochowa 2011.
- MORGENTHALER R., *Statistik des Neutestamentlichen Wortschatzes*, Zürich 1958.
- MORGENTHALER R., *Ewangelia według świętego Łukasza* (NKB.NT), t. III, cz. 2, Częstochowa 2012.
- NIZIGIYIMANA M., *Composition et interprétation de Jn 17. Fils dans le Fils*, Roma 2016.
- OKURE T., *Ewangelia według świętego Jana*, w: W.R. FARMER (red.), *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, Warszawa 2001².
- PACIOREK A., *Ewangelia umiłowanego ucznia*, Lublin 2000.
- PACIOREK A., *Ewangelia według św. Jana*, Lublin 2000.
- RATZINGER J., *Jezus z Nazaretu, cz. 2: Od wjazdu do Jerozolimy do Zmartwychwstania*, Kielce 2011.
- SCHNABEL E.J., *Early Christian mission*, t. I: *Jesus and the Twelve*, Leicester 2004.
- MALATESTA E., *The Literary Structure of John 17*, „Biblica” 52 (1971), nr 2, s. 190–214.
- WRÓBEL M.S., *Jezus janowy jako objawiciel oblicza Ojca*, „Verbum Vitae” 20 (2011), s. 191–203.